

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

DŮLEŽITOST LASKAVÉHO PŘÍSTUPU
V PÉČI O SENIORY

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Motlová

Autor práce: Petr Černý

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: III.

2008

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

23. června 2008

Petr Černý

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Lence Motlové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Chtěl bych zároveň poděkovat Pavle Anderlové za překlad pasáže Závěti Františka z Assisi z italského do českého jazyka, P. Mgr. Cypriánu Suchánkovi OP za podnětné připomínky při citování ze Sumy teologické II - II od Tomáše Akvinského a Mgr. Iloně Urbanové za korektury v anglické verzi Abstraktu.

OBSAH

ÚVOD	5
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ	8
1.1 Stárnutí	8
1.2 Stáří	9
1.3 Periodizace stáří	12
1.4 Psychické aspekty stáří	13
1.5 Sociální aspekty stáří	15
1.6 Stáří v Bibli	16
2 LASKAVÝ PŘÍSTUP	19
2.1 Pojem laskavý přístup	19
2.2 Laskavý přístup v Bibli a křesťanská láska	20
2.3 Osobnosti Katolické církve, které prosluly laskavým přístupem	29
3 DŮLEŽITOST LASKAVÉHO PŘÍSTUPU V PÉČI O SENIORY	36
3.1 Laskavý přístup a sociální práce	36
3.2 Laskavý přístup a psychoterapie	38
3.3 Důležitost laskavého přístupu v péči o seniory	40
ZÁVĚR	45
Seznam literatury	46
Internetové odkazy	50
Seznam použitých zkratk	50
Abstrakt	52

ÚVOD

Téma „Důležitost laskavého přístupu v péči o seniory“ jsem si zvolil z několika důvodů. Péči o seniory je třeba věnovat větší pozornost, mimo jiné z důvodu celosvětového stárnutí populace. Byť je v sociální práci doporučováno co nejdéle setrvání seniorů v přirozeném domácím prostředí, jenž je často i jejich vlastní přání, tak paradoxně se je vlastní rodiny často snaží přesunout do zařízení sociálních služeb, převážně z důvodů pocitů bezmoci nebo vlastního zaneprázdnění. V každém případě je v rámci maximální kvality poskytované péče třeba komplexního přístupu k této cílové skupině, jež s sebou nese i požadavek optimální komunikace, jejíž nedílnou součástí je i laskavý přístup. V bakalářské práci chci poukázat na jeho důležitost, křesťanský původ, osobnosti z historie, jež laskavý přístup uplatňovaly a jeho využití v péči o seniory v dnešní době.

Prvním cílem práce je popsat stárnutí a stáří (pojem periodizace stáří) se zaměřením na psychické a sociální aspekty. **Druhým cílem** je popsat laskavý přístup jako takový, popsat laskavý přístup v Bibli a křesťanskou lásku a dále poukázat na osobnosti z historie, jež laskavý přístup uplatňovaly. **Třetím cílem** je popsat laskavý přístup v sociální práci, v kontextu psychoterapie a jeho důležitost v péči o seniory. Při zpracování práce vycházím ze studia literatury a poznatků z osobních zkušeností z přímé práce se seniory.

Bakalářská práce je teoretického charakteru a skládá se ze tří kapitol: Stárnutí a stáří, Laskavý přístup a Důležitost laskavého přístupu v péči o seniory.

V kapitole „**STÁRNUTÍ A STÁŘÍ**“ se opírám u stejnojmenných podkapitol o nejnovější tématickou monografii *GERIATRIE A GERONTOLOGIE* od Kalvacha a kol. (2004), Jedličkovu publikaci *Praktická gerontologie* (1991), dále od Eriksonové *Životní cyklus rozšířený a dokončený* (1999) a Eriksona *Dětství a společnost* (2002) i Jungova díla *Duše moderního člověka* (1994) a *Člověk a duše* (1995).

V „**Periodizaci stáří**“ jsem porovnal pohledy Kalvacha a Mikeše z jejich zmíněné monografie a vývojových psychologíí Říčana (*Cesta životem*, 2006), Langmeiera s Krejčářovou (2006) a Vágnerové (2007).

U „**Psychických aspektů stáří**“ a „**Sociální aspektů stáří**“ jsem vycházel z výše uvedených vývojových psychologií od Langmeiera s Krejčířovou a Vágnerové, dále z monografie *Fenomén stáří* od Haškovcové (1990), Jedličkovy zmíněné publikace *Praktická gerontologie* a příručky pro zdravotnické a sociální pracovníky *Problematické situace v péči o seniory* od Venglářové (2007).

U „**Stáří v Bibli**“ jsem čerpal z ekumenického překladu *Bible* (1985) a z *Nového biblického slovníku* (1996) od Douglase a kol.

V kapitole „**LASKAVÝ PŘÍSTUP**“ jsem použil u podkapitoly „**Pojem laskavý přístup**“ zvláště od kolektivu autorů *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1994).

U „**Laskavého přístupu v Bibli a křesťanské lásky**“ vycházím zvláště z již uvedeného *Nového biblického slovníku*, zmíněné knihy Vymětala a Rezkové *Rogersovský přístup k dospělým a dětem*, Pospíšilovy *Teologie služby* (2002), *Katechismu Katolické církve* (1995), Costeho sesbíraných spisů Vincence z Paula *SAINT VINCENT DE PAUL, ENTRETIENS AUX MISSIONNAIRES : TOME XII. (1920 – 1925)*, článku z webových stránek *Sitio Web del Padre Jesús Martí Ballester* *Discurso sobre la Suma Teológica de Santo Tomas de Aquino : La virtud de la afabilidad*, encykliky papeže Benedikta XVI. *DEUS CARITAS EST* (2006), článku Mons. A. Hýži „*Vlídnot jako dar Ducha Svatého*“ ve *FARNÍM VĚSTNÍKU* (2004), Ratzingerova *Úvodu do křesťanství* (1991), Doležalova příspěvku *Východiska a cíle charitativně-diaconické práce se seniory* ve sborníku *SOCIÁLNÍ PRÁCE/SOCIÁLNA PRÁCA* (2004), Jungovy *Analytické psychologie: její teorie a praxe* (1993), Augustinova *Vyznání* (1992).

U „**Osobností Katolické církve, které prosluly laskavým přístupem**“ vycházím u **Bernarda z Clairvaux** z internetové encyklopedie *Wikipedie* (modlitba *Salve Regina*) a díla Františka Saleského *Úvod do zbožného života* (2003). U **Františka z Assisi** se opírám o Greenovo dílo *Bratr František* (1992), ve *Františkánských pramenech I.* (2001) o *NEPOTVRZENOU ŘEHOLI, ASSISKOU LEGENDU TŘÍ DRUHŮ, PRVNÍ ŽIVOTOPIS a CHVÁLY BOHA NEJVYŠŠÍHO*, dále pak o *TESTAMENTO DI FRANCESCO D'ASSISI* z webových stránek *Giovani Ofm Napoli*. U **Františka Saleského** čerpám z již zmíněného článku Mons. A. Hýži

„Vlídlost jako dar Ducha Svatého“ a z vlastního díla Františka Saleského *Úvod do zbožného života* (2003). U **Vincence z Paula** vycházím z Mezzadriho publikace *Putovat' s modlitbou a s láskou* (2002), od Schaubera a Schindlera *ROKU SE SVATÝMI* (1995), z již zmíněných Costeho sesbíraných spisů Vincence z Paula *SAINT VINCENT DE PAUL, ENTRETIENS AUX MISSIONNAIRES : TOME XII.* a dále *SAINT VINCENT DE PAUL, CONFÉRENCES AUX FILLES DE LA CHARITÉ : TOME X.* (oboje 1920 - 1925) a z článku Diebolda *Principaux aspects de la dévotion eucharistique selon Saint Vincent de Paul* z webové stránky *Famille vincentienne*. U **Dona Bosca** čerpám z Albertiho *Světec Don Bosko*. (1999), časopisu Salesiánů *Dona Boska Salesiáni dnes* (2008) a Kopeckého publikace *Výchovná metoda svatého Jana Boska*. U **Matka Terezy** vycházím zvláště z Allegriho knihy *Matka chudých* (1996).

V kapitole „**DŮLEŽITOST LASKAVÉHO PŘÍSTUPU V PÉČI O SENIORY**“ jsem použil v podkapitole „**Laskavý přístup a sociální práce**“ publikaci Hrdé *Osobní asistence, poradenství a zprostředkování* (2006), od Vymětala a Rezkové již zmíněný *Rogersovský přístup k dospělým a dětem*, Řezníčkovi *METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE* (1994), od Úlehly *Umění pomáhat* (2005), od Čermákové a Johnové *ZAVÁDĚNÍ STANDARDŮ KVALITY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB DO PRAXE : Průvodce poskytovatele* (2002).

U „**Laskavého přístupu a psychoterapie**“ vycházím z již zmíněné Vybiralovi *Psychologie lidské komunikace*, z taktéž již zmíněné monografie Haškovcové *Fenomén stáří* a opět z knihy *Rogersovský přístup k dospělým a dětem* od Vymětala a Rezkové.

U „**Důležitosti laskavého přístupu v péči o seniory**“ se opírám o již zmíněnou Jedličkovu *Praktickou gerontologii, Evropskou chartu pacientů seniorů* od Mezinárodní gerontologické asociace (1999), opět od Haškovcové *Fenomén stáří*, Kopřivův *Lidský vztah jako součást profese* (2006), od Pichauda a Thareauové *Soužití se staršími lidmi* (1998), kapitolu Janečkové *Sociální práce se starými lidmi v knize Sociální práce v praxi* od Matouška a kol. (2005) a od Venglářové již zmiňovanou publikaci *Problematické situace v péči o seniory*.

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

1.1 Stárnutí

Stárnutí je dlouhodobý proces přirozených involučních změn člověka, které jej postihují celostně.

Dle Jedličky: „*Stárnutí je celoživotní proces a v určitém slova smyslu stárneme od zrození. Každá etapa lidského života je jiná a každá je výsledkem etapy předcházející. Každé stádium vývoje člověka můžeme hodnotit také jako "ke stáří jdoucí", a to z hlediska změn, které jsou konec konců později čitelné jako typické rysy stáří. (...) Přestože mezi fyzickými změnami a psychikou existuje dynamický vztah vzájemného ovlivňování, mnoho autorů upozorňuje na relativní autonomii psychických funkcí. Takže sledovaná psychická funkce může "stárnout" u různých lidí různě a může se také podstatně lišit ve svém začátku involuce.*“¹

Dle Otové a Kalvacha: „*Stárnutí (involuce) je univerzální proces postihující živou hmotu. Probíhá kontinuálně od početí, ale za jeho skutečný projev je považován teprve pokles funkcí, který nastává po dosažení sexuální dospělosti.*“²

Projevy stárnutí jsou velice individuální a liší se i věkový nástup involučních změn.³ „*Jde o složitý komplex dějů, které se vzájemně prolínají a podmiňují na úrovni molekulární, subcelulární, celulární, orgánové i celostní. Primární biologické změny, ať determinované nebo nahodilé, se v projevech a v důsledcích několikanásobně kombinují s mechanismy reparačními, obranným, adaptačními, regulačními, navíc s vlivy prostředí, životního způsobu a s různými ději patologickými. Z interakce mnoha faktorů plyne pravděpodobnostní povaha*

¹ JEDLIČKA, V. *Praktická gerontologie : určeno pro zdravotní sestry pracovně zaměřené na nemocné osoby vyššího věku*. 2. přeprac. vyd. Brno : Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1991, s. 13. ISBN 80-7013-109-8.

² OTOVÁ, B.; KALVACH, Z. Involuce. In KALVACH, Z.; ZADÁK, Z.; JIRÁK, R. et al. *GERIATRIE A GERONTOLOGIE*. Praha : Grada, 2004, s. 67. ISBN 80-247-0548-6.

³ Srov. tamtéž.

a často relativní závažnost většiny involučních jevů. Výsledkem stárnutí je stáří (senium).“⁴

Dle Langmeiera a Krejčířové: „*Pod pojmem stárnutí se zpravidla rozumí souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonnosti jedince a jež kulminují v terminálním stadiu a ve smrti.*“⁵

1.2 Stáří

Dle Otové a Kalvacha je stáří (senium) výsledkem stárnutí.⁶ Podle Kalvacha a Mikeše jde o označení pozdních fází přirozeného vývoje člověka, který je determinován velkým množstvím involučních změn a pochodů, které probíhají u každého specifickou rychlostí a tím nastupují u každého v různém věku. Veškeré tyto změny závisí na vlivech: prostředí, zdravotním stavu, životním stylu, sociálně ekonomických a psychických vlivech včetně aspirace, sebehodnocení, adaptace a přijetí určité role. Dle zmíněných autorů se proto obvykle rozlišuje stáří kalendářní, sociální a biologické.

Stáří kalendářní lze sice jednoznačně vymežit, ale nepostihuje zcela interindividuální rozdíly. Navíc se v populaci posunuje očekávaná doba dožití a stále se zlepšuje zdravotní a funkční stav nově stárnoucích generací. Za počátek stáří je dle autorů dnes vesměs považován věk 65 let a o vlastním stáří se mluví od 75 let.⁷

⁴ Tamtéž.

⁵ LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Grada, 2006, s. 202. ISBN 80-247-1284-9.

⁶ Srov. OTOVÁ, B.; KALVACH, Z. *Involuce*. Tamtéž.

⁷ Dosud srov. KALVACH, Z.; MIKEŠ, Z. *Základní pojmy - stáří, gerontologie a geriatrie*. In KALVACH, Z.; ZADÁK, Z.; JIRÁK, R. et al. *GERIATRIE A GERONTOLOGIE*. Praha : Grada, 2004, s. 47. ISBN 80-247-0548-6.

Stáří sociální se týká změn sociální role a potřeb člověka, jeho životního stylu i ekonomického zajištění. Patří sem problematika společných zájmů i rizik seniorů jako je: „*maladaptace na penzionování, ztráta životního programu a společenské prestiže, osamělost, pokles životní úrovně, hrozba ztráty soběstačnosti, věková segregace a diskriminace (ageismus)*.“ Za počátek sociálního stáří je obvykle vnímán vznik nároku na starobní důchod nebo skutečné penzionování.⁸ Kalvach s Mikešem dále uvádí: „*Sociální periodizace života často užívá označení první věk (předproduktivní, období dětství a mládí, učení, profesní příprava, získávání sociálních zkušeností), druhý věk (produktivní, období dospělosti, produktivita biologická i ekonomicko-sociální), třetí věk (postproduktivní, stáří), případně čtvrtý věk (období závislosti)*.“⁹

Stáří biologické postihuje konkrétní míru involučních změn u daného jedince. Jeho přesné vymezení se zatím nedaří a ani není shoda co by mělo vyjadřovat. Nemnohá pracoviště, která se v dnešní době zabývají biologickým věkem, hodnotí obvykle: „*funkční stav, výkonnost, jako souhrn involuce, kondice i patologie, a to jak parciálně (např. věk kardiorespirační či mentální), tak celkově jako součin údajů o různé váze*.“¹⁰

Erikson ve své teorii psychosociálního vývoje používá pro období stáří antitezi „*integrita proti zoufalství*“, ve které, jak píše jeho žena Joan M., zraje specifická ctnost - „*moudrost*“.¹¹ Dle samotného Eriksona je integrita ega: „*...akumulovaná ujištěnost ega ve směřování k řádu a k smyslu. (...) Nedostatek či ztráta takové akumulované integrace se projevuje strachem ze smrti: ten jeden a jediný životní cyklus není přijímán jako konečný dar života. Zoufalství vyjadřuje pocit, že se čas*

⁸ Dosud srov. tamtéž.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Dosud srov. tamtéž, s. 48.

¹¹ Srov. ERIKSON, J. M. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Přel. J. Šimek. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1999, s. 60. Přel. z: *The Life Cycle Completed*. ISBN 80-7106-291-X.

*již krátí, že je ho příliš málo k pokusu začít nový život a vyzkoušet alternativní cesty k integritě.*¹²

Jung přirovnává lidský život k jednotlivým etapám dne závislejícím na poloze slunce, kdy přes dopoledne člověk směřuje vzestupně k vrcholu svého života v poledni, po jehož překlenutí nastupuje sestupná fáze života přes odpoledne ke smrti.¹³ Ve stáří – „životním odpoledni“ spatřuje přirozeně sestupnou etapu života, s níž by se měl každý vyrovnat jejím přijetím, ne ji hloupě odmítat a hrát si na věčně mladého, ale prožít ji naplno ve svém jedinečném smyslu jak se patří na seniora a přijmout ji jako přípravu na smrt.¹⁴ K odmítání stáří v seniorském věku Jung poznamenává: *„Psychiatrovi se jeví starý člověk, který se nemůže oddělit od života, právě tak slabošský a chorobný jako mladý člověk, který není schopen život budovat.*¹⁵ Dále zdůrazňuje, že stáří a smrt mají svůj smysl: *„Životní odpoledne je stejně tak plné smyslu jako dopoledne jenomže jeho smysl a záměr jsou zcela jiné.*¹⁶ *„Jsem přesvědčen, že je takřikajíc hygieničtější spatřovat ve smrti cíl, o nějž by se mělo usilovat; vzpírat se mu je něco nezdravého a abnormálního, neboť to druhou polovinu života okrádá o její cíl.*¹⁷ Jung zdůrazňuje nutnost a povinnost seniora vážně se zabývat sebou samým – svým úplným bytostným Já, zatímco u mladého člověka to považuje skoro za hřích.¹⁸ Smysl stáří obhajuje tím, že by se jinak člověk sedmdesátníkem nebo osmdesátníkem nestal.¹⁹ Dále popisuje příklad prožívaného „stáří na ruby“ v moderním světě: *„U primitivních kmenů například vidíme, že staří lidé jsou téměř vždy opatrovníky a strážci mysterií a zákonů a že v nich se v první řadě projevuje kultura kmene. Jak je tomu v tomto ohledu u nás? Kde je moudrost*

¹² Srov. ERIKSON, E. H. *Dětství a společnost*. Přel. J. Valeška. Praha : Argo, 2002, s. 243-244. Přel. z: *Childhood and society*. ISBN 80-7203-380-8.

¹³ Srov. JUNG, C. G. *Člověk a duše*. Přel. K. Plocek, A. Bernášková, L. Běťák, J. aj. Praha : ACADEMIA, 1995, s. 102. Přel. z: *Mensch und Seele*. ISBN 80-200-0543-9.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 102-118, 239-241.

¹⁵ Tamtéž, s. 112.

¹⁶ Tamtéž, s. 110.

¹⁷ Tamtéž, s. 240.

¹⁸ JUNG, C. G. *Duše moderního člověka*. Přel. K. Plocek. Brno : Atlantis : 1994, s. 103. ISBN 80-7108-087-X.

¹⁹ Srov. tamtéž.

našich starců? Kde jsou tajemství a jejich snové vize? U nás se spíš staří chtějí vyrovnat mladým. V Americe je to takřka ideál, že otec je bratrem svých synů a matka pokud možno mladší sestrou své dcery.“²⁰ Dle Junga jak dětství, tak pokročilé stáří, byť jsou odlišné, tak se jedná shodně o bezstarostné stavy, kdy je člověk problémem pro jiné a vlastní problematiky si není vědom díky ponořenosti v nevědomém duševnu.²¹

1.3 Periodizace stáří

Na členění (periodizaci) stáří existují různé pohledy, proto zde předkládám porovnání mezinárodně platného dělení stáří Světové zdravotnické organizace s periodizacemi současných předních českých odborníků, kteří se dané problematice věnují.

Dělení stáří dle expertů Světové zdravotnické organizace:

- a) 60-75 let rané stáří;
- b) 75-90 let pokročilý věk, vlastní stáří;
- c) 90 a více let vysoký věk, dlouhověkost.²²

Současné orientační členění stáří dle Kalvacha a Mikeše:

- a) 65-74 let: mladí senioři - problematika penzionování, volného času, aktivit, seberealizace;
- b) 75-84 let: staří senioři - problematika adaptace, tolerance zátěže, specifického stonání, osamělosti;
- c) 85 a více let: velmi staří senioři - problematika soběstačnosti a zabezpečení.²³

²⁰ Tamtéž, s. 103-104.

²¹ Dosud srov. JUNG, C. G. *Duše moderního člověka*, s. 106.

²² Dosud: ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : 2006, s. 332. ISBN 80-7367-124-7.

Vágnerová člení stáří podobně:

- a) období raného stáří: 60-75 let;
- b) období pravého stáří: 75 a více let.²⁴

Langmeier a Krejčířová uvádí dělení stáří na časné a vysoké.²⁵

1.4 Psychické aspekty stáří

Díky velkým změnám, jak sociálním, tak zdravotním, které stáří doprovázejí, jsou senioři vystaveni neúměrnému psychickému zatížení, na které již často nemají dostatek síly a proto jsou daleko více zranitelnější a labilnější. Proto je na pečujících rodinách nebo profesionálních pracovnících, aby respektovali tyto okolnosti a snažili se podle možností seniorům vyjít vstříc.

Dle Jedličky: „Také u starého nemocného člověka hraje psychická rovnováha, její zachování či opětovné dosažení, významnou roli. Často je psychický potenciál limitujícím faktorem celkového uzdravení. Psychologické aspekty stáří se staly předmětem odborného a systematického studia prakticky až ve 20. století, a to zejména po II. světové válce. Přesto jsou současné znalosti o psychice stárnoucího a starého člověka neúplné, mozaikovitě a dosud chybí celistvý model. Příčiny jsou mnohé; nejdůležitější je fakt, že psychika starých lidí je metodicky obtížně přístupná.“²⁶

Jak uvádí Vágnerová, „V období stáří se různým způsobem mění i mnohé psychické funkce. Některé z těchto změn jsou podmíněny biologicky, jiné jsou

²³ Dosud: KALVACH, Z.; MIKEŠ, Z. Základní pojmy - stáří, gerontologie a geriatricie. Tamtéž.

²⁴ Dosud: VÁGNEROVÁ, M. VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE II. : *dospělostí a stáří*. Praha : Karolinum, 2007, s. 299, 398. ISBN 978-80-246-1318-5.

²⁵ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. Tamtéž, s. 167.

²⁶ JEDLIČKA, V. Tamtéž.

*důsledkem psychosociálních vlivů, mnohdy jde o výsledek jejich interakce. Doba, kdy se změny dané stárnutím začnou projevovat, jejich dynamika i způsob, jakým na ně starší lidé reagují, jsou individuálně rozdílné. Biologicky podmíněné změny prožívání, uvažování a chování starších lidí mohou být pouhým projevem stárnutí, a lze je z tohoto hlediska považovat za normální. Je to například celkové zpomalení, obtíže v zapamatování a vybavování, snížení frustrační tolerance atd.*²⁷

Přehled základních psychických změn ve stáří dle Venglářové:

- a) zhoršení paměti;
- b) obtížnější osvojování nového;
- c) nedůvěřivost;
- d) snížená sebedůvěra;
- e) sugestibilita;
- f) emoční labilita;
- g) změny vnímání;
- h) zhoršení úsudku.²⁸

Haškovcová zmiňuje: „Říkává se, že stáří karikuje povahu. Typické vlastnosti člověka se ke stáru skutečně zvýrazňují.“²⁹ Táž autorka dále uvádí, že extrémně závislí senioři v nemocničním prostředí „Odmítají spolupracovat, uzavírají se do sebe.“³⁰

²⁷ VÁGNEROVÁ, M. Tamtéž, s. 315.

²⁸ VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Praha : Grada, 2007, s. 12. ISBN 978-80-247-2170-5.

²⁹ HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha : Panorama, 1990, s. 86. ISBN 80-7038-158-2.

³⁰ Tamtéž, s. 274.

1.5 Sociální aspekty stáří

V seniorském věku dochází často k velkým sociálním změnám, se kterými se senioři již obtížněji vyrovnávají než v mladších letech.

Venglářová uvádí základní sociální změny ve stáří:

- a) odchod do penze;
- b) změna životního stylu;
- c) stěhování;
- d) ztráty blízkých lidí;
- e) osamělost;
- f) finanční obtíže.³¹

Dle Haškovcové: „... v penzi jsou si všichni rovni. Je jedno čím byli a kým se v průběhu života stali.“³²

Jedlička poukazuje na fakt, jak má vlastně senior smysluplně vyplnit 15 – 20 let svého života v důchodu „než se dostaví etapa vyzrálého stáří“? Pouhé pěstování koníčků a osobních zálib většině starých lidí nestačí, je nezbytná i společenská akceptace jejich činnosti. Proto dle téhož autora vyvstává aktuální otázka tzv. druhého životního programu pro účinné a aktivní vyplnění „důchodcovských“ dnů.³³

Ohledně sociálního významu stáří Vágnerová uvádí: „*Postoj současné společnosti ke stáří a starým lidem je spíše negativní, odmítavý a podceňující. Stáří je chápáno jako období, kdy může člověk pouze chátrat, v nejlepším případě si zachovávat část toho, co získal dříve. Jeho zkušenosti i kompetence ztrácejí svůj význam a z pragmatického pohledu není takový člověk ničím přínosný. Hodnotový*

³¹ VENGLÁŘOVÁ, M. Tamtéž.

³² HAŠKOVCOVÁ, H. Tamtéž, s. 113.

³³ Srov. JEDLIČKA, V. Tamtéž, s. 12-13.

system současné společnosti, který klade důraz na zachování všech, především biologicky podmíněných kompetencí mládí (mladistvého vzhledu, výkonu atd.), staré lidi silně znevýhodňuje.“ Dle Vágnerové vychází z uvedeného hodnotového systému ageismus – obecný postoj, vyjadřující přesvědčení o nízké hodnotě a nekompetentnosti seniorského věku. Z pohledu ageismu je stáří obdobím „ztrát, celkového úpadku a zhoršené kvality života...“ Ageistický postoj spočívá v podceňování, odmítání a v krajním případě až v odporu vůči seniorům, čímž dochází k symbolické nebo faktické diskriminaci jen na základě stáří. Vágnerová dále podotýká, že: „I když je součástí aktuálních sociálních norem proklamovaný ohled ke starším lidem a nutnost poskytnout jim potřebné zabezpečení, není zde zahrnutý respekt a ochota přijímat je jako rovnocenné partnery a brát v úvahu jejich názory.“³⁴

1.6 Stáří v Bibli

V Bibli je stáří vnímáno jako vrchol dosažené životní moudrosti, pro kterou mají být staří v úctě a od kterých se mladší mohou učit.

Wiseman v Novém Biblickém slovníku ke stáří uvádí: *„Na celém blízkém východě si vážili starých lidí, zejména pro jejich zkušenosti a moudrost (Jb 12,12; 32,7). Mezi Hebreji tomu tak nebylo jen pro vnější znamení šedivých vousů (odtud starý = zāqēn). Nebo vlasů (sbh), ale i proto, že dosažení „plnosti dnů“ či „vstup do (mnoha) dnů“ byl pokládán za znamení Boží přízně, odměňující bázeň před Hospodinem a dodržování jeho příkazů (Lv 19,32; Dt 30,19n).“³⁵*

³⁴ Srov. dosud VÁGNEROVÁ, M. Tamtéž, s. 308-309.

³⁵ WISEMAN, D. J. VĚK. In DOUGLAS, J. D. (ed.) et al. *Nový biblický slovník*. Přel. A. Koželuhová, H. Nezbedová, B. Procházka et al. Praha : Návrat domů, 1996, s. 1084. Přel. z: New Bible Dictionary. ISBN 80-85495-65-1.

Nyní se zaměřím na jednotlivé aspekty, které se v Bibli týkají stáří.

A. Moudrost ve stáří

„Což jen u kmetů je moudrost a rozumnost pouze v dlouhém věku?“ (Jb 12,12)

„Řekl jsem si: Ať promluví léta, ti, kteří mají let mnoho, ať s moudrostí seznamují.“ (Jb 32,7)

B. Úcta ke starcům

„Před šedinami povstaň a starci vzdej poctu. Boj se svého Boha. Já jsem Hospodin.“ (Lv 19,32)

C. Úcta k rodičům ve čtvrtém přikázání Božího „Desatera“

„Cti svého otce i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh, abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“ (Dt 5,16)

Podobně je tento verš opakován i v Ex 20,12 a Ef 6,2-3.

D. Úcta k otci i matce

„Hospodin určil, aby si děti vážily otce, a zajistil matčino právo na syny. Kdo ctí otce, dočká se odpuštění svých hříchů, a kdo si váží matky, jako by sbíral poklady. (...) Kdo si váží otce, bude živ do vysokého věku. (...) Cti svého otce skutkem i slovem, aby na tebe přišlo jeho požehání. (...) Synu, ujmi se svého otce v jeho stáří, nezarmucuj ho, dokud je živ. Pozbývá-li mu rozum, ber na něho ohled a nepohrdej jím, když ty jsi v plné síle. Milosrdenství k otci ti nebude zapomenuto, budeš mít záštitu proti hříchům.“ (Sir 3,2-4; 3,6; 3,8; 3,12-14)

E. Kristova úcta k matce

Před svým ukřižováním Kristus dbal na to, aby jeho matka Maria nezůstala „sama“ a proto pověřil apoštola Jana, aby se jí ujal a opatroval jí jako svojí matku: *„Když Ježíš spatřil matku a vedle ní učedníka, kterého miloval, řekl matce: "Ženo, hle, tvůj syn!" Potom řekl tomu učedníkovi: "Hle, tvá matka!" V tu hodinu ji onen učedník přijal k sobě.“ (J 19,26-27)*

F. Apoštol Pavel vyzývá k optimálnímu přístupu k seniorům

„Proti staršímu člověku nevystupuj tvrdě, nýbrž domlouvej mu jako otci, mladším jako bratrům, starším ženám jako matkám, mladším jako sestřím, vždy s čistou myslí. Pečuj o vdovy, které jsou skutečně opuštěné. Má-li však některá vdova děti nebo vnuky, ti ať se učí mít péči především o své příbuzné a odplácet svým rodičům. To je totiž milé Bohu. Vdova, která je opravdu osamělá, doufá v Boha a oddává se vytrvale prosbám a modlitbám ve dne i v noci.“ (1 Tm 5, 1-5)

G. Jákob měl syna Josefa ve stáří

„Izrael (= Jákob) Josefa miloval ze všech svých synů nejvíce; vždyť to byl syn jeho stáří. Proto mu udělal pestře tkanou suknicí.“ (Gn 37,3)

H. Stáří jako Boží odměna izraelskému lidu za poslušnost

„Budeš plodit syny a vnuky a dožijete se v té zemi stáří; zvrhnete-li se však a uděláte si tesanou sochu, zpodobení čehokoli, a dopustíte se toho, co je zlé v očích Hospodina, tvého Boha, co ho uráží, ...“ (Dt 4,25)

„Dovolávám se dnes proti vám svědectví nebes i země: Předložil jsem ti život i smrt, požehnání i zlořečení; vyvol si tedy život, abys byl živ ty i tvé potomstvo a miloval Hospodina, svého Boha, poslouchal ho a přimkl se k němu. Na něm závisí tvůj život a délka tvých dnů, abys mohl sídlit v zemi, o které přísahal Hospodin tvým otcům, Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi, že jim ji dá. Mojžíš šel a vyhlásil celému Izraeli tato slova. Řekl jim: "Je mi dnes sto dvacet let, nemohu již vycházet ani vcházet, a Hospodin mi řekl: »Nepřeješ tento Jordán.«“ (Dt 30,19 – 31,1)

CH. Bůh skrze proroka Izajáše slibuje opatrování svému věrnému izraelskému lidu až do jeho stáří

„Já sám až do vašeho stáří, až do šedin vás budu nosit. Já jsem vás učinil a já vás ponesu, budu vás nosit a zachráním.“ (Iz 46,4)

2 LASKAVÝ PŘÍSTUP

2.1 Pojem laskavý přístup

Pojem „laskavý přístup“ je odvozen z kmenového základu slova: „láska“, takže se v komunikaci jedná o přístup k druhým v lásce či s láskou. Ze samotného pojmu „laskavý“ (z lat. *clemens*) se dokonce stalo i osobní jméno Klement a Kliment.³⁶

Laskavý přístup se dá charakterizovat bližšími nebo vzdálenějšími „synonymy“ jako přístup srdečný, vřelý, vlídný, přátelský, přívětivý, ochotný, příjemný, dobrotivý, vstřícný, milý, mírný, jemný, empatický.

Slovník spisovné češtiny uvádí pro termín „laskavý“ synonyma: vlídný, přátelský, přívětivý, ochotný.³⁷

Pro srovnání Bible charakterizuje přístup v lásce: *„Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá. Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy.“* (1 K 13,4-5)

S laskavým přístupem souvisí i příbuzné postoje:

Vybíral mezi charakteristikami zdravé komunikace uvádí *„Zájem o druhého“*, což znamená: *„signalizovat zájem nejen o sdělení (informace), ale také o komunikačního partnera ve vztahové rovině. Svůj zájem dáme najevo, když:*

- a) *pozorně nasloucháme;*
- b) *jsme trpěliví;*
- c) *náš pohled je přátelský;*
- d) *náš hlas je přátelský;*

³⁶ Další etymologické významy jména Klement, Kliment: vlídný, milostivý, mírný – srov. KNAPPOVÁ, M. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* Praha : Academia, 1996, s. 115. ISBN 80-200-0591-9.

³⁷ Kol. autorů. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd. Praha : Academia, 1994, s. 160. ISBN 80-200-0493-9.

- e) *signalizujeme uznání za drobný pokrok v komunikaci (event. za účinné pokusy), povzbuzujeme;*
- f) *jsme zaangažováni („zaníceni“ pro sdílení).“³⁸*

Dalšími příbuznými komunikačními vlastnostmi jsou typicky rogersovské: oceňování, akceptace, autenticita a empatie.³⁹

Vymětal se vyjadřuje k pojmu akceptace: „**Akceptace** (lat. *accepto*: přijímám, rozumím; *acceptus*: laskavě přijatý, vítaný, milý) **znamená základní postoj, kdy je terapeut vůči pacientovi zcela otevřen, vstřícný a přijímá ho bezvýhradně jako hodnotnou bytost zasluhující si úctu a respekt.**“⁴⁰

V rámci psychoterapie existují ještě další výrazy, které se laskavého přístupu týkají: kongruence („*soulad verbální a neverbální komunikace*“) a permisivita (otevření se v komunikaci).⁴¹

Vedle slovního projevu lze laskavý přístup projevit i pohlazením - pokud s tím senior souhlasí a pokud je to vhodné.

2.2 Laskavý přístup v Bibli a křesťanská láska

Biblické pojetí lásky vychází z biblických textů poukazujících na fakta, že Bůh je láska⁴², je vlídný⁴³, žárlivě svůj lid miluje⁴⁴ a člověk má z vděčnosti a lásky

³⁸ Srov. VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha : Portál, 2000, s. 215. ISBN 80-7178-291-2.

³⁹ Srov. VYBÍRAL, Z. Tamtéž, s. 187-189.

⁴⁰ VYMĚTAL, J.; REZKOVÁ, V. *Rogersovský přístup k dospělým a dětem*. Praha : Portál, 2001, s. 70. ISBN 80-7178-561-X.

⁴¹ Srov. HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2004, s. 269, 406. ISBN 80-7178-303-X.

⁴² Srov. *Bible*, 1 J 4,8; 4,16.

⁴³ Srov. tamtéž, Ž 27, 4.

⁴⁴ Srov. tamtéž, Ex 34,14: „*Nebudeš se klanět jinému bohu, protože Hospodin, jehož jméno je Žárlivý, je Bůh žárlivě milující.*“

ke svému Stvořiteli⁴⁵ jako jeho obraz⁴⁶ usilovat o takovou lásku k ostatním⁴⁷, aby si zasloužil spásu, neboli záchranu své duše dosažením života věčného s Bohem.

Ve Starém zákoně: „Slovo „lásky“ je nejčastěji překladem hebr. *’āhēb*, které se používá stejně ve stejném významu jako naše a patří mezi nejběžnější výrazy. (...) Ve SZ lásce, ať lidské či Boží, se nejvíce projevuje osobnost a nejtěsnější osobní vztahy.“⁴⁸

Podle Nového biblického slovníku je v Novém zákoně nejběžnějším řeckým slovem pro všechny formy lásky: „*agapē, agapaō*. V klasické řečtině patří mezi nejméně frekventovaná. V těch několika případech svého výskytu vyjadřuje nejvyšší a nejušlechtlejší podobu lásky, která ve svém objektu vidí něco nekonečně cenného.“⁴⁹

Dle Vymětala a Rezkové: „*Agapé* je řecké slovo a zcela původně znamenalo vítání milého člověka; později, např. v novozákonním významu, se jím označuje láska (lat. *caritas*).“⁵⁰

Křesťanská láska k bližnímu oproti starozákonnímu židovskému pojetí lásky k člověku rozšiřuje požadavek lásky také na nepřátele a pronásledovatele, lásku k ostatním křesťanům i těm, kdo stojí mimo. Křesťanské smýšlení vede v důsledku k praktické pomoci každému, kdo se ocitl v nouzi, tedy projevená láska bez podmínek proto, protože Kristus zemřel za spásu (záchranu) každého člověka.⁵¹ Jak Bible vidí lásku v Bohu, co je jí měřítkem? Kristus to vystihl ve verši: „*Milujete-li mne, budete zachovávat má přikázání;...*“ (J 14,15). Kristus křesťanskou lásku dokonce povyšuje na nové přikázání: „*Nové přikázání vám*

⁴⁵ Srov. tamtéž, Dt 6,5; 30,6.

⁴⁶ Srov. tamtéž, Gn 1,26-27.

⁴⁷ Srov. tamtéž, Mt 19,19; 22,39; Mk 12,31; Lk 10,27.

⁴⁸ PALMER, F. H. LÁSKA, MILOVANÝ. In DOUGLAS, J. D. (ed.) et al. *Nový biblický slovník*, s. 546.

⁴⁹ Tamtéž, s. 547.

⁵⁰ VYMĚTAL, J.; REZKOVÁ, V. Tamtéž, s. 70 v poznámce pod čarou.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 547–548.

dávám, abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy se milujte navzájem.“ (J 13,34)

Pospíšil dle verše v Listě Jakubově: *„Stejně tak i víra, není-li spojena se skutky, je sama o sobě mrtvá.“* (Jk 2,17), poukazuje na fakt, že: *„Víra, která se neprojevuje účinnou láskou, je mrtvá. Projevovat účinnou lásku k chudým, nemocným, postiženým a všemožně potřebným musí být i dnes nedílnou součástí identity každého křesťana.“*⁵²

Dle Katechismu Katolické církve: *„Plody lásky jsou radost, pokoj a milosrdenství; láska vyžaduje velkodušnost a bratrské napomínání; je vlídností; vzbuzuje vzájemnost, projevuje se nezištností a štědrostí; je přátelstvím a společenstvím.“*⁵³

Nyní se zaměřím na citování pasáží z Bible ze Starého a Nového zákona, jež souvisí s laskavým přístupem a jednáním.

A. Starý zákon

„Podal jsi mi štít své spásy (Bože), tvoje pravice mě podepírá, tvá mírnost mé síly rozmnožila.“ (Ž 18,36)

„Vlídná odpověď odvrací rozhořčení, kdežto slovo, které ubližuje, popouzí k hněvu.“ (Př 15,1)

„Zvedne-li se proti tobě vladařova nevole, své místo neopouštěj, mírnost může zabránit velikým hříchům.“ (Kaz 10,4)

„Jednej tak, abys byl ve shromáždění oblíben, a před vznešeným skloň hlavu. Nakláněj ucho k slovům ubožáka a odpovídej mu zdvořile a laskavě.“ (Sír 4, 7-8)

Zmíněný verš se týká rad, jak jednat milosrdně s potřebnými.

⁵² Srov. POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 100. ISBN 80-7192-748-1.

⁵³ *Katechismus Katolické církve*. Přel. J. Koláček SJ. Praha : Zvon, 1995, s. 460. Přel. z: *Catéchisme de l'Eglise catholique*. ISBN 80-7113-132-6.

B. Nový zákon

Sám Kristus vybízí křesťany k vlídnosti podle svého příkladu

„Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce: a naleznete odpočinutí svým duším.“ (Mt 11,29)

Sám Vincenc z Paula používá tento verš jako příklad pro laskavé jednání. Byť český ekumenický překlad Bible (1985) používá ve verši slovo „tichý“, tak v rukopisech Nového zákona v řečtině znamená termín „πραῦς“ více významů: tichý, mírný, vlídný.⁵⁴ Latinský překlad Bible (Vulgáta) používá slova „mitis“, znamenající: mírný, tichý, jemný, vlídný.⁵⁵ Jeruzalémská Bible v originálním francouzském vydání užívá termín: „doux“, jež znamená v povahovém ryse člověka: přívětivý, laskavý, něžný.⁵⁶ Tentýž francouzský termín použil ve svém spisu právě i Vincenc z Paula, pro něhož se stala laskavost („la douceur“) jedním ze společných pravidel členů Misijní kongregace, kterou založil.⁵⁷

Další novozákonní verše související s laskavým přístupem

„Vaše mírnost ať je známa všem lidem. Pán je blízko.“ (F 4,5)

„Jako vyvolení Boží, svatí a milovaní, oblecte milosrdný soucit, dobrotu, skromnost, pokoru a trpělivost. Snášejte se navzájem a odpouštějte si, má-li kdo něco proti druhému. Jako Pán odpustil vám, odpouštějte i vy. Především však mějte lásku, která všechno spojuje k dokonalosti.“ (Ko 3,12-14)

Apoštol Pavel píše v listě Timoteovi o vlastnostech, jaké má mít biskup: *„(...), ne pijan, ne rváč, nýbrž (má být) vlídný, smířlivý, nezištný.“ (1 Tm 3,3)*

⁵⁴ Srov. *Novum Testamentum Graece et Latine*. 27. vyd. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 1993, s. 28. ISBN 3-438-05401-9.

⁵⁵ Srov. *BIBLIA SACRA : IUXTA VULGATAM VERSIONEM*. 4. vyd. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 1994, s. 1542. ISBN 3-438-05303-9.

⁵⁶ Srov. *La Bible de Jérusalem*. Paris : Desclée de Brouwer, 2000, s. 1722. ISBN 2-220-04754-7.

⁵⁷ Srov. COSTE, P. (vyd.) *SAINT VINCENT DE PAUL, ENTRETIENS AUX MISSIONNAIRES : TOME XII*. Paris : Librairie Lecoffre, J. Gabalda, 1920-1925, s. 184.

„Ty však se tomu jako Boží člověk vyhýbej! Usiluj o spravedlnost, zbožnost, víru, lásku, trpělivost, mírnost.“ (1 Tm 6,11)

„Služebník Kristův se nemá hádat, nýbrž má být laskavý ke všem, schopný učit a být trpělivý.“ (2 Tm 2,24)

„Ať (bratři v Kristu) nikoho nepomlouvají, ať se nepřou, jsou mírní a vždycky se ke všem chovají vlídně.“ (Tt 3,2)

Evropská civilizace je neodmyslitelně poznamenána křesťanským chápáním lásky, jako Bohem vlité ctnosti, která je zároveň největší křesťanskou hodnotou: „... A tak zůstává víra, naděje, láska - ale největší z té trojice je láska.“ (1 K 13,13). Opravdová laskavost je darem Ducha sv.: „Ovoce Božího Ducha však je láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrota, věrnost,...“ (Ga 5,22).

Padre Jesús Martí Ballester v diskurzu nad Sumou Teologickou od svatého Tomáše Akvinského o ctnosti laskavosti píše: „Ctnost laskavosti usnadňuje člověku říkat a konat všechno to, co pomáhá a zpřijemňuje život společenský, rodinný a komunitní, tedy podle svatého Tomáše: „Tak jako není možné žít ve společnosti bez pravdy, stejně tak je nezbytná laskavost“, tedy, jak říká Aristoteles: „nikdo nemůže snést jeden jediný den jednání se smutnou nebo nepříjemnou osobou“ (II - II, q. 114 a. 2). Třebaže ve světě jsou podle Baróna Holbacha laskavost a opravdová shovívavost vzácnými plody, tak pocházejí z přemýšlení, zkušenosti a rozumu. Podle svatého Tomáše: „čtete v Eclo 4,7: Jednej laskavě ve shromáždění chudých.“ (dle českého ekumenického překladu zní citovaný verš: „Jednej tak, abys byl ve shromáždění oblíben...“). Je nezbytné, aby existoval patřičný řád mezi člověkem a jeho bližními v běžném životě, jak v jeho slovech, tak i v jeho skutcích; tím je řečeno, že se člověk chová k ostatním

patřičným způsobem. Je tedy nutné, aby ctnost dodržovala tento vhodný řád. A tuto ctnost nazýváme přátelstvím nebo laskavostí.“⁵⁸

Křesťanská láska je svým pojetím nedosažitelná jinými snahami o dosažení laskavého přístupu, proto se jí inspiroval ve své psychoterapii C. R. Rogers, o čemž píše Vymětal s Rezkovou:

*„Není náhodou, že C. R. Rogers zdůrazňuje křesťanské pojetí lásky – **agapé**, která je hodnotou jednou z nejvyšších a jiným vyjádřením lásky odpovědné, trpělivé, odpouštějící a pečující. Zahrnuje i úctu, přízeň a vážnost vzhledem k druhému člověku.“*⁵⁹

Láska křesťanská jde nejen za hranici oběti Božího Syna pro spásu člověka, ale stále i zůstává při svém nadpřirozeném směřování přirozenou, dbající přirozených lidských emocí a starostí, kterých se nezříká jako v buddhismu,⁶⁰ ale tato láska věří, že spásy lze dosáhnout jedině přes kříž⁶¹, tedy přes utrpení.

Při svém synkretickém náboženském přístupu Jung oceňuje, že Kristus své emoce dával najevo na rozdíl od Buddha, jak svědčí Aniela Jaffé: *„Kristus rozeznává v utrpení pozitivní hodnotu a jako trpící je lidštější a skutečnější než Buddha.“*

⁵⁸ Dosud: BALLESTER, J. M. Discurso sobre la Suma Teológica de Santo Tomas de Aquino : La virtud de la afabilidad. *Sitio Web del Padre Jesús Martí Ballester* [online]. 2008 [cit. 2008-06-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.autorescatolicos.org/jesumartiballesterlavirtuddelaa.htm>>:

„La virtud de la afabilidad inclina y facilita al hombre decir y hacer todo lo que ayuda a hacer agradable la vida social, familiar y comunitaria, pues según santo Tomás: "Así como no es posible vivir en sociedad sin la verdad, de la misma manera es necesaria la afabilidad, pues, como dice Aristóteles: "nadie puede aguantar un solo día de trato con una persona triste o desagradable" (2-2, 114 a 2). Aunque en el mundo, según el Barón de Holbach, la afabilidad y la indulgencia verdadera son frutos raros, pues provienen de la reflexión, de la experiencia y de la razón. Sigue Santo Tomás: "leemos en Eclo 4,7: Muéstrate afable con la asamblea de los pobres". Es necesario que exista un orden conveniente entre el hombre y sus semejantes en la vida ordinaria, tanto en sus palabras como en sus obras; es decir, que uno se comporte con los otros del modo debido. Es preciso, pues, una virtud que observe este orden convenientemente. Y a esta virtud la llamamos amistad o afabilidad.“

⁵⁹ VYMĚTAL, J.; REZKOVÁ, V. Tamtéž, s. 70.

⁶⁰ Srov. JAFFÉ, A. (vyd.). *Vzpomínky, sny, myšlenky C.G. Junga*. Přel. K. Plocek. Brno : Atlantis, 1998, v pozn. na s. 257. Přel. z: *Erinnerungen, Träume, Gedanken von C. G. Jung*. ISBN 80-7108-178-7.

⁶¹ Srov. *Bible*, Mt 10,38: *„Kdo nenese svůj kříž a nenásleduje mne, není mne hoden.“*

*Buddha se zřekl utrpení, tím se však zřekl i radosti. Byl odříznut od pocitů a emocí, proto nebyl skutečně lidský.*⁶²

Přehled rozdílných pojetí lásky v dějinách v křesťanském kontextu popisuje papež Benedikt XVI. ve své encyklice *DEUS CARITAS EST* - ve stručnosti: **erós** (tělesná lidská láska), **filia** (přátelská láska), **agapé** (křesťanský chápaná bratrská láska), **caritas** (milosrdná láska k bližnímu, potřebnému).⁶³

Křesťanská láska „agapé“ není egocentrická ale altruistická - usiluje o štěstí druhého, dává se, daruje se tomu druhému a touží „*existovat pro*“ druhého.⁶⁴

Laskavá tvář pečujících křesťanských pracovníků je vlastně obrazem Božím a zrcadlí tvář otcovsky nekonečně milujícího Boha, který každého člověka miluje milosrdně bez rozdílu, i přes lidské slabosti a hříchy. Láska skutečně praktikovaná v křesťanském duchu je oproti „profesionální lásce“ vždy autentická, upřímnější a tím terapeuticky silnější.

Dle Mons.A. Hýži: „... *dar vlídnosti je velmi cenný pro každého křesťana a bez tohoto rozvinutého daru nelze dosáhnout svatosti. (...) Kdo nemá dar vlídnosti, nemá ani lásku, ani radost, ani pokoj, dobrotu a laskavost.*“⁶⁵

Křesťanská láska „agapé“ není egocentrická ale altruistická - usiluje o štěstí druhého, dává se, daruje se tomu druhému a touží „*existovat pro*“ druhého.⁶⁶

„Být křesťanem znamená podstatně přechod od bytí pro sebe sama k bytí pro druhé. (...) Podle toho znamená základní křesťanské rozhodnutí, přijetí křesťanské existence, oddělení se od egocentrismu a napojení na existenci Ježíše Krista, otevřenou pro celek. (...) ...člověk opouští uzavřenost a bezpečnost svého

⁶² Srov. JAFFÉ, A. (vyd.). *Vzpomínky, sny, myšlenky C. G. Junga*. Tamtéž.

⁶³ Srov. BENEDIKT XVI. *ENCYKLIKA DEUS CARITAS EST*. Přel. C.V. Pospíšil. Praha : PAULÍNKY, 2006, zvl. s. 8 - 42. ISBN 80-86949-03-6.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 14.

⁶⁵ HÝŽA, A. Vlídnot jako dar Ducha Svatého. *FARNÍ VĚSTNÍK*, 2004, roč. XV., č. 11, s. 1.

⁶⁶ Srov. BENEDIKT XVI. *ENCYKLIKA DEUS CARITAS EST*. Tamtéž.

*já, vychází ze sebe, aby překonal své já, následoval ukřižovaného a byl zde pro druhé.*⁶⁷

Podle Doležala: *„Bližnímu je nutné poskytnout milující přijetí. Bůh neklade pro svou blízkost a své pomáhající jednání v dějinách člověka žádné podmínky. Ježíš neříká Zacheovi, společensky pohrdanému kolaborantovi a podvodníkovi: „Přijdu, až se obrátíš,“ nýbrž navzdory jeho hříšnosti jej jako první radikálně akceptuje a vchází do jeho domu. Teprve z tohoto přijetí vyrůstá Zacheovo obrácení, metanoia, neboli jeho sociální uzdravení: bezpráví, které způsobil, opět napravuje. Ježíš uzdravuje narušený vztah k bližnímu, sobě samému a Bohu (srov. Lk 19, 1-10).*

*Vzhledem k doprovázení seniora to znamená: klienta radikálně akceptovat, v lásce jej přijmout takového, jaký je, a neodmítat jej ani navzdory jeho agresí, strachu, depresím atd., což by se mohlo u doprovázejícího projevit např. netrpělivostí při rozhovoru, vyhýbáním se rozhovoru nebo napomínáním k sebeovládání klienta. Stářím obtěžkaný klient nebude s to se sám přijmout v lásce, jestliže jej někdo předtím nepřijme ve věrnosti a blízkosti.*⁶⁸

Kdo žije poctivě křesťanskou lásku, stává se svobodným a rezistentním od strachu, zloby či nenávisti, což umožňuje vlídné jednání.

Pokud vycházíme z předpokladu, že Bůh je láska⁶⁹ i pravda⁷⁰ a dle Janova verše: *„Poznáte pravdu a pravda vás učiní svobodnými“* (J 8,32), tak lze konstatovat, že jediné láska v Bohu člověka dokonale osvobozuje. I apoštol Pavel křesťany vyzývá: *„Vy jste byli povoláni ke svobodě, bratří. Jen nemějte svobodu za příležitost k prosazování sebe, ale služte v lásce jedni druhým. Vždyť celý zákon*

⁶⁷ RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. 1. vyd. Brno : PETROV, 1991, s. 168. ISBN 80-85247-13-5. Přel. z: Einführung in das Christentum.

⁶⁸ DOLEŽAL, J. *Východiska a cíle charitativně-diaconické práce se seniory*, in: SOCIÁLNÍPRÁCE/SOCIÁLNÁ PRÁCA. 2004, č. 3, s. 93. ISSN 1213-624.

⁶⁹ Srov. Bible, 1 J 4,16.

⁷⁰ Bible, J 14,6: *„Ježíš mu (apoštolu Tomášovi) odpověděl: "Já jsem ta cesta, pravda i život. Nikdo nepřichází k Otci než skrze mne."*

(Starý zákon) *je shrnut v jednom slově: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého! Jestliže však jeden druhého koušete a požíváte, dejte si pozor, abyste se navzájem nezahubili*“ (Ga 5, 13-15). Člověk má tedy usilovat o svobodu, o osvobození se od strachu a zloby aj. co jej spoutává a nedovoluje mu být naplno šťastným: *„Láska nezná strach; dokonalá láska strach zahání, vždyť strach působí muka, a kdo se bojí, nedošel dokonalosti v lásce.“* (1 J 4,18). Právě praktikování lásky osvobozuje lidi od negativních postojů a tím i kauzálních psychických poruch. Kdo žije v lásce s ostatními, má méně psychických poruch, to je lidstvem osvědčená věc. Kdo žije v lásce křesťanské, nechá se vést Boží vůlí a navíc očišťuje svou duši např. zpovědí, tak je vyrovnanější, jak docenuje terapeutické účinky katolické zpovědi C. G. Jung.⁷¹

Dá se říci, že ten kdo nežije lásku, tak mu něco schází a je přirozeně nešťastný, neboť láska je člověku vlastní a bez ní nedosáhne nikdy pokoje ve svém srdci. V křesťanské dimenzi lze citovat sv. Augustina: *„...a nepokojné je naše srdce, dokud nespočine v tobě (Bože).“*⁷², tedy dokud nespočine v lásce, neboť Bůh je dle Bible láska: *„...Bůh je láska, a kdo zůstává v lásce, v Bohu zůstává a Bůh v něm“* (1 J 4,16) a: *„Kdo nemiluje, nepoznal Boha, protože Bůh je láska.“* (1 J 4,8).

Bible o hodnotě „lásky“ poznamenává:

„Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon.“ (1 K 13,1)

„Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá. Láska nikdy nezanikne. Proroctví - to pomine; jazyky - ty ustanou; poznání - to bude překonáno.“ (1 K 13,7-8)

⁷¹ Srov. JUNG, C. G. *Analytická psychologie : její teorie a praxe*. Přel. K. Lukášová-Černá; K. Plocek. 2. vyd. Praha : Academia, 1993, s. 170-171. Přel. z: *Analytical Psychology: its Theory and Practice*. ISBN 80-200-0480-7.

⁷² AUGUSTINUS, A. *Vyznání*. Přel. M. Levý. 3. vyd. Praha : Evangelické nakladatelství, 1992, s. 10. ISBN 80-7017-480-3. Přel. z: *Confessiones*.

2.3 Osobnosti Katolické církve, které prosluly laskavým přístupem

V dějinách Katolické církve lze najít osobnosti, které vynikaly laskavostí a to nejen ve službě potřebným. Nejvíce svou laskavostí vůči všem lidem proslul ženevský biskup František Saleský, žijící na přelomu 16. a 17. století, který svým vlídným přístupem inspiroval a ovlivnil další osobnosti církve, které již osobně sloužily sociálně potřebným. Byl to jak jeho současník kněz Misijní kongregace Vincenc z Paula, se kterým se setkal⁷³, tak později kněz řeholní společnosti Don Bosco v 19. století⁷⁴. Celosvětově známou osobností 20. století vyznačující se neuvěřitelnou láskou a pomocí těm nejubožejším byla Matka Tereza, inspirující se z duchovního odkazu žebravého řeholníka Františka z Assisi (ze 12/13. století).⁷⁵ Ještě ve 12. stol. se vyznačoval svými laskavými přívrastky k P. Marii cisterciácký mnich Bernard z Clairvaux.

Při popisu jednotlivých osobností uvádím podrobnější údaje u Františka z Assisi a Vincence z Paula, neboť jsem jejich duchovním odkazem velmi inspirován a angažuji se v uskupeních, které existují díky nim. Jsem členem Františkánské mládeže v České republice a francouzské křesťanskosociálně zaměřené asociace Fraternité laïque Vincent de Paul.

⁷³ MEZZADRI, L. *Putovať s modlitbou a s láskou*. Přel. M. Pivovarčiová. Bratislava : Charis, 2002, s. 35. Přel. z: PELEGRINI NELLA PREGHIERA PELEGRINI NELLA CARITA. ISBN 80-88743-47-8:

„Ženevský biskup sa stretol aj s Vincentom. Porozumeli si. Svätec zo Ženevy vytušil, aké kvality sa skrývajú v osobe kaplána Gondiovcov. Zveril mu preto vedenie parížskeho kláštiera Navštívenia.“

⁷⁴ Srov. *Salesiáni dnes*. SALESIÁNI DONA BOSKA, 2008, s. 6:

„Jméno (salesiáni) máme po sv. Františku Saleském, biskupovi ze 16. století, kterého Don Bosco obdivoval pro jeho velkou laskavost a vlídnost k lidem.“

⁷⁵ Srov. ALLEGRI, R. *Matka chudých*. Přel. I. Hlaváčová. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 111. Přel. z: TERESA DEI POVERI. ISBN 80-7192-141-6:

„Když někdo matku Terezu požádá, aby řekla něco o sobě, hned se nějakým způsobem přenese k této modlitbě svatého Františka, jako by tak chtěla říci, že ve slovech svätce z Assisi je skryto tajemství filozofie inspirující každý její čin. Zde ji máme:

Pane, udělej ze mne nástroj svého pokoje, abych přinášel lásku, kde je nenávisť, odpuštění, kde je urážka, jednotu, kde je nesvornost, víru, kde je pochybnost, pravdu, kde je blud, naději, kde je zoufalství, radost, kde je smutek, světlo, kde vládne tma. Pomoz mi, abych netoužil po útěše, ale těšil, po porozumění, ale rozuměl, po lásce, ale miloval. Vždyť ten, kde dává, ten dostane, kdo odpouští, tomu je odpouštěno, kdo umírá, vstane k životu.“

Bernard z Clairvaux (1090 – 1153)

Francouzský cisterciácký mnich, opat a učitel církve, který proslul svou velkou úctou k P. Marii, v rámci níž projevoval velký smysl pro „laskavost“ – např. do středověké mariánské antifony⁷⁶ *Salve Regina* (Zdravas Královno) přidal tři označení P. Marie: „*O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria.*“ (Ó milostivá, ó přívětivá, ó přesladrká Panno, Maria).⁷⁷ „*Clemens*“ přitom znamená: mírný, klidný, **laskavý**, milostivý.⁷⁸ Podobné je „*pia*“: čistá; zbožná, oddaná, vděčná; **laskavá**, dobrotivá.⁷⁹

Křesťanská láska dle Bernarda: „...*dosahuje (...) své dokonalosti, když je nejen trpělivá, ale kromě toho také laskavá a dobrotivá.*“⁸⁰

František z Assisi (1181/1182 - 1226)

Ital, zakladatel řádu menších bratří františkánů (minoritů). Ve Františkově bratrstvu „*Především „la gentilezza“ (laskavost) byla doporučována jako způsob bliženské lásky. Nikdy nebylo dovoleno zvýšit hlas.*“⁸¹

Ve své papežem oficiálně *Nepotvrzené řeholi* (kap. 11) z roku 1221 František svým bratřím přímo ukládá: „*At' se chovají přívětivě a vůči všem lidem at' projevují všemožnou mírnost (srov. Tit 3,2⁸²).*“⁸³ Laskavý přístup tak František praktikoval i vůči malomocným, o které se staral jak o tom svědčí Františkovou *Závětí (Testamento)* inspirovaná zpráva v *Assiské legendě tří druhů* někdy po roce 1276:⁸⁴ „*Z Boží milosti se potom stal tak důvěrným přítelem malomocných, že –*

⁷⁶ Antifona – z lat., sborově zpívaná modlitba v liturgii Katolické církve, která uvádí nebo uzavírá zpěv Žalmů.

⁷⁷ Srov. *Salve regina*. *Wikipedie* [online]. 2008 [cit. 2008-04-25]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Salve_regina>.

⁷⁸ Srov. KNAPPOVÁ, M. Tamtéž, viz zvláště pozn. č. 36.

⁷⁹ Srov. ŠLESINGER, M. *RUDIMENTA LINGVAE LATINAE : ZÁKLADY LATINSKÉHO JAZYKA*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 1999, s. 171. ISBN 80-7184-519-1.

⁸⁰ SALESKÝ, F. *Úvod do zbožného života*. Přel. O. Radina. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 121. ISBN 80-7192-686-8.

⁸¹ GREEN, J. *Bratr František*. Přel. A. Janoušková. Brno : Cesta, 1992, s. 253-254. Přel. z: Frère François. ISBN 80-85319-15-2.

⁸² *Bible*, Titovi 3,2: „*At' (bratři v Kristu) nikoho nepomlouvají, at' se nepřou, jsou mírní a vždycky se ke všem chovají vlídně.*“

⁸³ Z ASSISI, F. NEPOTVRZENÁ ŘEHOLE. In *Františkánské prameny I*. Přel. C. V. Pospíšil. Olomouc : Maticе cyrilometodějská, 2001, s. 16. ISBN 80-7266-073-X.

⁸⁴ Z ASSISI, F. ASSISKÁ LEGENDA TŘÍ DRUHŮ. In Tamtéž, s. 495.

*jak v závěti svědčí – rád mezi nimi prodléval a pokorně jim posluhoval*⁸⁵“ (podle překladu P. Anderlové: „...jim prokazoval skutky milosrdenství“⁸⁶). V tom je nápadná podobnost se službou a přístupem matky Terezy.

V již své *Potvrzené řeholi* (kap. 10) z roku 1223 František dbá i na laskavý přístup bratří vůči sobě v komunitě: „*Kdyby někde bratři poznali, že nemohou zachovávat ducha řehole, mají a mohou jít ke svému ministrovi. Ten je má přijmout laskavě a dobrotivě a jednat s nimi tak přívětivě, aby ti bratři s ním mohli mluvit a jednat jako pán se svým služebníkem! Tak to má totiž být: ministři ať jsou služebníky všech bratří.*“⁸⁷

V Prvním životopise světce od spolubratra Tomáše z Celana z roku 1229 je popis Františkova laskavého přístupu: „*V jednáni (byl) laskavý, od přirozenosti mírný, v řeči přívětivý, v napomínání taktní, ve svěřeném mlčenlivý, když radil, moudrý, kde bylo třeba pomoci, spolehlivý, vždy laskavý.*“⁸⁸

Ve *Chválách Boha nejvyššího*, jež František psal pro bratra Lva, označuje Boha mezi jinými přívlastky přímo: „*Tys laskavost.*“⁸⁹

František Saleský (1567 - 1622)

František Saleský biskupem ve švýcarské Ženevě, jinak původem Francouz.

Dle Mons. A. Hýži: „*Zvláště rozvinutý dar vlídnosti měl svatý František Saleský. Říkám o něm, že byl, chronicky vlídný.*“ *Tento světec, „ženevský biskup“ (tak ho nazýval sv. Vincenc z Paula) měl dar vlídnosti už snad v povaze.*“⁹⁰

⁸⁵ Srov. D'ASSISI, F. TESTAMENTO DI FRANCESCO D'ASSISI. *Giovani Ofm Napoli*. [online]. 2008 [cit. 2008-05-05]. Dostupné na WWW: <http://www.giovaniofmapoli.it/teka/biblo/006_scritti-testamento.pdf>:

„[110] *Il Signore dette a me, frate Francesco, d'incominciare a fare penitenza così: quando ero nei peccati mi sembrava cosa troppo amara vedere i lebbrosi e il Signore stesso mi condusse tra loro e usai con essi misericordia. E allontanandomi da essi, ciò che mi sembrava amaro mi fu cambiato in dolcezza d'animo e di corpo. E di poi, stetti un poco e uscii dal mondo.*“

⁸⁶ Překlad P. Anderlové: „Pán dal mně, bratru Františkovi, abych takto začal dělat pokání: Když jsem ještě vězel v hříších, zdálo se mi nesnesitelně hořké, měl-li jsem se setkat s malomocnými. Proto sám Pán mě dovedl mezi ně, abych jim prokazoval skutky milosrdenství. A když jsem od nich odcházel, pak to, co se mi zdálo hořké, proměnilo se mi v sladkost pro duši i tělo. Potom jsem už dlouho neváhal a opustil jsem svět.“

⁸⁷ Tamtéž, s. 30.

⁸⁸ Z ASSISI, F. PRVNÍ ŽIVOTOPIS. In Tamtéž, s. 146.

⁸⁹ Z ASSISI, F. CHVÁLY BOHA NEJVYŠŠÍHO. In Tamtéž, s. 74.

⁹⁰ HÝŽA, A. Tamtéž.

František Saleský píše⁹¹: „*Pokora nás zdokonaluje vůči Bohu, vlídnost vůči bližnímu.*“ O vlídnosti a dobrotě poznamenává, že všechno překonává a vyniká mezi ctnostmi jako výkvět křesťanské lásky. Jsou-li pokora a vlídnost dle ženevského biskupa „... *skutečně dobré a pravé, chrání nás před nedůtklivým rozčilováním, které jinak v našich srdcích utrpěné křivdy vyvolávají*“.

Své duchovní dceři Filotee doporučuje: „... *jakmile zpozoruješ, že ses dopustila nějakého hněvivého skutku, naprav to ihned nějakým projevem vlídnosti k tomu člověku, na něhož ses rozhněvala*“⁹².

„... *dobrym prostředkem proti hněvu je okamžitě jej napravit opačným činem - projevem vlídnosti - neboť jak se říká, nejsnáze se hojí ty rány, které jsou čerstvé*“.⁹³

„*A k bližnímu je nutno se obracet nejen vlídným slovem, nýbrž i celou hrudí, to jest celým nitrem naší duše.*“⁹⁴

Vincenc z Paula (1581 - 1660)

Francouzský kněz, který založil Misijní kongregaci (kněží) neboli Lazaristé (Congregatio Missionis) a ženskou větev pro přímou pomoc všem potřebným na ulicích: Dcery křesťanské lásky neboli Vincentky (Filles de la Charité), v jejímž čele stála spoluzakladatelka Luisa de Marillac, jež byla později Římskokatolickou církví prohlášena jako patronka všech sociálních pracovníků.⁹⁵ Činnost sester nápadně připomínala službu Misionářek lásky matky Terezy těm nejubožejším.

Ve svých spisech používá světec pro veškeré potřebné termín: chudí (*pauvres*).

V rámci společných kongregačních pravidel (*Règles Communes*) řadí Vincenc laskavost (*la douceur*) mezi 5 základních ctností, aby se mohlo dosáhnout svatého a užitečného života: 1. jednoduchost, 2. pokora, 3. laskavost,

⁹¹ SALESKÝ, F. Tamtéž.

⁹² Tamtéž, s. 123.

⁹³ Tamtéž, s. 123-124.

⁹⁴ Tamtéž, s. 124.

⁹⁵ Srov. SCHAUBER, V.; SCHINDLER, H. M. *ROK SE SVATÝMI*. Přel. V. Pola, T. Brichtová. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 104-105. Přel. z: Heilige und Namenspatrone.

4. umrtvování (špatných sklonů), 5. horlivost pro duše.⁹⁶ Dle Vincence je laskavost důležitá při ohleduplnosti a snášení bližního v jeho chybách.⁹⁷ Pravidla Misijní kongregace o laskavosti říkají: „Všichni budou pečlivě studovat ponaučení, které nás učil Ježíš Kristus, když říkal: *"Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce (Mt 11,29)"*, když uvážíme, jak on sám ujišťuje, laskavostí se podmaňuje země, protože když jednáme v tomto duchu, získáváme srdce lidí, abychom je obrátili k Bohu, čemuž vzdoruje neústupný duch, a pokorou se dosahuje nebe, v čemž nás láska pozvedá z naší vlastní (mravní) pokleslosti, když stoupáme jako po stupních, od ctnosti ke ctnosti, až po dosažení ctnosti laskavosti.“⁹⁸

Dále Vincent píše o třech skutcích laskavosti. „Prvním skutkem laskavosti je potlačení opačného (protivného) hnutí a to tak, že buď zastavíme zlobu anebo se zamětnáme činností, která není nikterak oddělená od laskavosti.“⁹⁹

„Druhým skutkem laskavosti je mít velkou vlídnost, srdečnost, pokoj ve tváři vůči lidem, kteří k nám přicházejí, tak říkajíc pro útěchu. Odtud pramení, že někteří takovýmto usměvavým a příjemným způsobem všechny získávají, Bůh je předešel touto milostí, že jim dal způsob srdečného, příjemného a laskavého jednání, které působí, že nabízí svá srdce a žádají vaše.“¹⁰⁰

„Třetím skutkem laskavosti je, když nám někdo způsobí trápení, tak si toho nevšímat, nezmiňovat to ostatním anebo říct na jeho omluvu: "On to nepromyslel,

⁹⁶ Srov. COSTE, P. (vyd.) *SAINT VINCENT DE PAUL, ENTRETIENS AUX MISSIONNAIRES : TOME XII*. Tamtéž, s. 304.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 305-306.

⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 184-185: „*Tous étudieront soigneusement la leçon que Jésus-Christ nous a enseignée en disant : "Apprenez de moi que je suis doux et humble de cœur", considérant que, comme il assure lui-même, par la douceur on possède la terre, parce qu'agissant dans cet esprit, on gagne les cœurs des hommes pour les convertir à Dieu, à quoi l'esprit de rigueur met empêchement, et que par l'humilité on acquiert le ciel, où nous élève l'amour de notre propre abjection, nous faisant monter, comme par degrés, de vertu en vertu, jusqu'à ce que l'on y soit parvenu.*“

⁹⁹ Tamtéž, s. 188: „*Voilà donc le premier acte de la douceur, qui est de réprimer le mouvement contraire, dès qu'on le sent, soit en arrêtant tout à fait la colère, soit en l'employant si bien dans la nécessité, qu'elle ne soit nullement séparée de la douceur.*“

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 189: „*Le second acte de la douceur est d'avoir une grande affabilité, cordialité et sérénité de visage vers les personnes qui nous abordent, en sorte qu'on leur soit à consolation. De là vient que quelques-uns avec une façon riante et agréable contentent tout le monde, Dieu les ayant prévenus de cette grâce, de leur donner un abord cordial, doux et aimable, par lequel ils semblent vous offrir leur cœur et vous demander le votre;...*“

udělal to z ukvapenosti; nechal se unést prvním hnutím"; nakonec se odvrátí jeho mysl od domnělé újmy; ...“¹⁰¹

Též známý Vincentův citát „opustit Boha pro Boha“ (*quitter Dieu pour Dieu*) implicitně obsahuje požadavek lásky (*la charité*) v případě nutnosti poskytnutí pomoci bližnímu i kdyby to bylo v čase modlitby. Vincenc přirovnává lásku k velké dámě, která je nadřazená všem pravidlům a je třeba dělat, co přikáže.¹⁰²

Myšlenkou: „láska je vynalézavá do nekonečna“ (*l'amour est inventif jusqu'à l'infini*) chce Vincenc vyjádřit, že lásku lze projevit opravdu různým vynalézavým způsobem (DE PAUL, V. *Provisoires* XXIII., s. 26).¹⁰³

Don Bosco (1815 – 1888)

Italský kněz Don Bosco měl v mírnosti, laskavosti, trpělivosti a přívětivosti vzor ve Františku Saleském.¹⁰⁴ Laskavost se stala prvním ze sloupů „preventivního systému“ jeho pedagogiky, jehož cílovou skupinou byli bezprizorní chlapci.¹⁰⁵

Podle Kopeckého citujícího Dona Bosca (*Il metodo preventivo*): „Laskavost je láska projevovaná slovy, skutky, dokonce i výrazem tváře a očí“.¹⁰⁶ V téže knize

¹⁰¹ Tamtéž, s. 191: „*Le troisième acte de la douceur est quand, ayant reçu déplaisir de quelqu'un, on passe outre, on n'en témoigne rien, ou bien on dit en l'excusant : "Il n'y pensait pas, il l'a fait par précipitation ; un premier mouvement l'a emporté" ; enfin on détourne sa pensée du grief prétendu ;...*“

¹⁰² Srov. COSTE, P. (vyd.) *SAINTE VINCENT DE PAUL, CONFÉRENCES AUX FILLES DE LA CHARITÉ : TOME X*. Paris : Librairie Lecoffre, J. Gabalda, 1920 – 1925, s. 595: „*Or, il y a certaines occasions dans lesquelles on ne peut garder l'ordre de l'emploi de la journée ; par exemple, on viendra à votre porte au temps de votre oraison, pour qu'une fille aille. voir un pauvre malade qui est pressé, que fera-t-elle ? Elle fera bien de s'en aller et quitter son oraison, ou plutôt en la continuant, parce que Dieu lui commande cela. Car, voyez-vous, la charité est pardessus toutes les règles, et il faut que toutes se rapportent à celle-là. C'est une grande dame. Il faut faire ce qu'elle commande. C'est donc en ce cas, laisser Dieu pour Dieu. Dieu vous appelle à faire l'oraison et à même temps il vous appelle à ce pauvre malade. Cela s'appelle quitter Dieu pour Dieu.*“

¹⁰³ Srov. DIEBOLD, É. Principaux aspects de la dévotion eucharistique selon Saint Vincent de Paul. *Famille vincentienne* [online]. 2008 [cit. 2008-04-27]. Dostupné na WWW: <http://www.famvin.org/fr/PROVISOIRES/SV_Eucha_Diebold.htm>.

¹⁰⁴ Srov. ALBERTI, P. *Světce Don Bosko*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 1999, s. 143. ISBN 80-7266-015-2.

¹⁰⁵ *Salesiáni dnes*. SALESIÁNI DONA BOSKA, 2008, s. 5. Ostatní dva sloupy jeho preventivního systému jsou rozumnost a víra.

¹⁰⁶ KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda svatého Jana Boska*, s. 20.

cituje Kopecký z dalšího spisu Dona Bosca (*MB 4, 268*): „*Kdo ví, že je milován, miluje*“.¹⁰⁷

Matka Tereza (1910 – 1997)

Pocházela z Albánie, v Indii pak založila kongregaci Misionářek lásky, starající se s neuvěřitelnou obětavostí a láskou o ty nejpotřebnější na pokraji společnosti.

„*Vedle tří tradičních slibů chudoby, čistoty a poslušnosti, které se skládají ve všech kongregacích, si matka Tereza přála, aby se sestry (její kongregace Misionářek lásky) zavázaly Bohu také slibem „lásky*“.“¹⁰⁸

Dle Allegriho: „*Matka Tereza je milá, ochotná, laskavá, ale svůj vnitřní život si žárlivě střeží*.“¹⁰⁹ Při beatifikačním procesu Matky Terezy (2003) ji papež Jan Pavel II. ve svém projevu označil za misionářku lásky – jménem i činem a při té příležitosti připomněl i její výrok: „*Plodem ticha je modlitba, plodem modlitby je víra. Plodem víry je láska. Plodem lásky je služba. Plodem služby je pokoj*.“¹¹⁰

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 26.

¹⁰⁸ ALLEGRI, R. *Matka chudých*, s. 64.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 109.

¹¹⁰ Papež: Matka Tereza kráčí po vašem boku na cestě lásky. *Rádío Vaticana* [online]. 20. 10. 2003 [cit. 2008-05-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=101>>.

3 DŮLEŽITOST LASKAVÉHO PŘÍSTUPU V PÉČI O SENIORY

3.1 Laskavý přístup a sociální práce

Sociální práce v sobě implicitně zahrnuje interdisciplinární spolupráci různých vědních oborů pro dosažení co nejkomplexnější péče o klienta vedoucí k lepšímu uspokojování jeho potřeb bio-psycho-sociálních i duchovních. V této intenci je použití laskavého přístupu nezbytným předpokladem pro efektivní komunikaci a tím i pomoc klientovi. Vhodný laskavý přístup k seniorům ale vyžaduje určitou formaci u pomáhajících pracovníků, proto je potřeba v rámci Standardů kvality sociálních služeb podle standardu č. 10: „Profesní rozvoj zaměstnanců“, kritérium 10.2: „Vzdělávání zaměstnanců“, profesně růst skrze odborné kurzy a semináře.¹¹¹ Dle mého názoru je vhodné zprostředkovat pomáhajícím pracovníkům seznámení s rogersovským přístupem zaměřeným na člověka¹¹², kde laskavý přístup je důležitým terapeutickým nástrojem skrze **jednání v akceptaci** (bezvýhradním přijetí klienta), **empatii** (porozumění vcítěním) a **autenticitě** (opravdovost, věrohodnost) pomáhajícího.¹¹³

Právě v atmosféře vzájemné lásky, důvěry a přátelství je lidský organismus objektivně nejvíce uvolněný a psychicky nejzdravější. Postoj v lásce vůči druhým neboli laskavost, vlídnost je buď autentický nebo profesionálně naučený, ale dle mého názoru je to vždy nejvhodnější postoj k uživatelům sociálních služeb, na jehož platformě se dá s uživateli nejefektivněji pracovat. Personál zařízení sociálních služeb pro seniory by měl v každé situaci nestranně zachovávat

¹¹¹ Srov. HRDÁ, J. *Osobní asistence, poradenství a zprostředkování*. Praha : Asociace poraden pro zdravotně postižené, 2006, s. 59. ISBN 80-239-6415-1.

¹¹² Pro srov. v rámci profesního vzdělávání pořádala Česká asociace sester, sekce Domácí péče 19.6.2007 odbornou konferenci v Domově pro seniory sv. Jiří v Plzni, určenou zvláště pro pomáhající pracovníky Městské charity Plzeň na téma NEDIREKTIVNÍ CHOVÁNÍ, kterou přednesla PhDr. Alena Mellanová, CSc., jejíž součástí bylo i seznámení posluchačů s nedirektivním přístupem k člověku Carla Rogerse.

¹¹³ Srov. VYMĚTAL, J.; REZKOVÁ, V. Tamtéž, s. 70-111.

laskavou přátelskou tvář jak ke každému klientovi tak mezi sebou navzájem a eliminovat negativní hodnocení, aby se docílilo pozitivní klima bez kritiky, obav a zloby v celém zařízení. Klienty je potřeba upevňovat a posilovat v jejich pozitivních vlastnostech, pozitivně oceňovat jejich úspěchy, aby si byli vědomi více svých pozitiv než negativ, tedy aby pocítili od okolí, že jsou stále přijímáni a pro ostatní užitečnými a potřebnými. Zvláště laskavý přístup posiluje integritu a tím autonomii seniorů. Laskavá tvář pečujícího personálu by měla být „nakažlivá“ ve smyslu, že by jí uživatel měl být efektivně zasažen - být jí terapeuticky posílen, zklidněn a povzbuzen.

Řezníček v rámci osobních a profesionálních předpokladů sociální práce poznamenává:

„Z praxe nápomocných profesí, především humanisticky orientované psychoterapie je známo, že úspěšný socioterapeutický nebo nápomocný vztah předpokládá empatii, vřelost a opravdovost ze strany profesionálního pracovníka. Bez schopnosti vzhledu do situace klienta, bez vstřícného zájmu a respektu vůči němu a bez jednoznačné komunikace je pracovní vztah ke klientům značně problematický, nemotivuje ke spolupráci a může zůstat v podstatě nefunkční.“¹¹⁴

Úlehla popisuje optimální postoj pracovníka v systemicky pojaté sociální práci při navazování kontaktu s klientem: *„Pro všechny případy navazování kontaktu s klientem platí základní pravidla:*

- 1. být vstřícný,*
- 2. být si vědom svého služebního postavení,*
- 3. soustavně objasňovat vlastní pozici,*
- 4. přebírat starost jen tam, kde není zbytí.*

Vstřícnost a služebnost jsou první věci, které by pracovník měl dát klientovi najevo. Znamená to vyjít mu vstříc (doslova i obrazně) a přijmout jej jako hosta,

¹¹⁴ ŘEZNÍČEK, I. *METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE*. Praha : SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 1994, s. 23. ISBN 80-85850-00-1.

který je vítán. (...) Být vstřícný vyžaduje dvě věci: obyčejnou slušnost a potěšení z vlastní práce.“¹¹⁵

Dle Průvodce poskytovatele při zavádění Standardů kvality sociálních služeb v rámci kritéria 16.2: „*Nejdůležitějším měřítkem kvality procesu poskytování služeb je spokojenost uživatelů služeb.*“ Uživatel očekává od kvalitní sociální služby mimo jiné: „*přijetí (respekt, vlídnost, ohleduplnost, prostředí, prozíravost, péče)*“.¹¹⁶

Pro praktikování laskavého přístupu v sociální práci je potřeba zajišťovat pro všechny pomáhající pracovníky jak pravidelnou psychohygienu pravidelnými supervizemi, tak v rámci průběžného profesního vzdělávání zajišťovat osobnostní růst i v laskavém jednání (srov. pozn. 112). Podle mého názoru se lze laskavé komunikaci více či méně naučit, i Venglářová poznamenává: „*Někteří lidé mají dobré komunikační schopnosti již při vstupu do zaměstnání. Pokud ne, tréninkem se dají dovednosti získat a rozšířit.*“¹¹⁷

3.2 Laskavý přístup a psychoterapie

Laskavý přístup je mocným terapeutickým nástrojem, který je klíčem k budování důvěry a tím i další efektivní spolupráce v péči o seniory. Terapeutickou silou praktikované lásky se inspirovaly humanistické psychoterapeutické směry, zvláště rogersovská psychoterapie zdůrazňující v přístupu: oceňování, autenticitu, empatii a akceptaci.¹¹⁸

¹¹⁵ ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 2 vyd. Praha : SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2005, s. 46. ISBN 80-86429-36-9.

¹¹⁶ Srov. ČERMÁKOVÁ, K.; JOHNOVÁ, M. *ZAVÁDĚNÍ STANDARDŮ KVALITY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB DO PRAXE : Průvodce poskytovatele*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2002, s. 95. ISBN 80-86552-45-4.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Srov. VYBÍRAL, Z. Tamtéž, s. 187-189.

Senioři obecně žijí častěji v prostředí chudším na podněty, je zde absence pestřejší interakce a tím dochází k rigidnějšimu, odevzdanému postoji k životu. Proto o to více potřebují zažívat, že je ostatní přijímají bez předsudků, váží si jich a mají je rádi. Přestože mají v sobě mnohá zranění a ztratili odvahu se o něco více snažit např. z důvodu nezdarů, tak by měli každý den zapomenout na své předchozí nezdary a vnímat nový den jako novou šanci (před Bohem).

Naopak pokud se člověk nechá šířat hněvem, žíví v podvědomí svoji zášť a zlobu dalším a dalším mluvením o chybách druhých, kritizováním, pomlouváním, nactiutrháním, což je jen nekonečný kolotoč zla spoutávající člověka, který vnitřně nemůže být šťastný, neboť nemá pokoj v srdci. Tyto neřesti jsou jako jed ve společnosti, který lidi ztročuje a svazuje tak, že jsou nešťastnými a tím ubližují hlavně sami sobě. Výsledkem jsou psychické poruchy ve formě depresí, neuróz až psychóz.

Dle Haškovcové: *„Psychoterapie individuální, nebo častěji skupinová, protože ta je vzhledem k nízkému počtu psychologů dostupnější, provozovaná ve prospěch starých lidí, v sobě nese pečeť obecné modifikace psychoterapie v somatických oborech, s přihlédnutím k možnostem a omezením, která plynou z reality nemoci starého člověka. Osobnostní změna není a nemůže být cílem psychoterapie v geriatrii. Podstatné je soustředit se na adjustaci na daný stav a poskytování emocionální podpory.“*¹¹⁹ Dále dle autorky: *„... podstatnou složkou psychoaktivačních technik je snaha pomoci nemocnému najít realistický pohled do budoucnosti. (...) Nejsilnějšími protivníky nemocného starého člověka jsou úzkost a strach na straně jedné, faktické či hrozící osamocení na straně druhé.“*¹²⁰

Laskavý přístup ke klientovi je příznačný zvláště pro rogersovskou psychoterapii. V rogersovském psychoterapeutickém procesu je nezbytná akceptace – bezvýhradné přijetí klienta, jako hlavní podmínka realizace laskavého přístupu.

¹¹⁹ HAŠKOVCOVÁ, H. Tamtéž, s. 276.

¹²⁰ Tamtéž, s. 279.

Dle Vymětala a Rezkové: „*Přednostně, tedy nejdříve, se budeme věnovat akceptaci, protože je, podle mého názoru, hlavní podmínkou, jíž se vytváří žádoucí psychotherapeutický vztah. Abych mohl být vůči druhému hluboce empatický a autentický, musím ho nejdříve přijmout a toto přijetí je první podmínkou vytvoření psychotherapeutického prostoru.*“ Akceptace (Pojem akceptace byl vysvětlen v kapitole 2.1) „*Představuje bytostné přitakání druhému a jeho potvrzení. Akceptace je pozitivním pohledem, jenž vychází zejména z přesvědčení, že člověku je možné důvěřovat a že se lze spolehnout v každém jednotlivém případě na jeho vnitřní rozvojové potenciality.*“¹²¹

3.3 Důležitost laskavého přístupu v péči o seniory

V populaci stále narůstá počet seniorů¹²², k čemuž dle mého názoru není česká společnost připravená z důvodu nedostatečné výchovy správného přístupu k seniorům jak na školách, tak obecně ve společnosti, proto vůči nim přetrvávají ageistické postoje, předsudky a nesprávný přístup. Právě laskavost je jedním z důležitých klíčů k porozumění a zlepšení komunikace se seniory ve větší důvěře a tím k lepší spolupráci. Laskavé jednání se seniory se ale týká širšího rámce okolností a komunikačních dovedností, o kterých se též zmíním.

Dle Jedličky „*Péče o staré občany musí obsahovat podle současných kritérií čtyři podstatné složky: individuální, sociální, zdravotní a hmotnou. V dějinách lidstva se naplnění těchto cílů dělo obráceně. (...) Především i stárnoucí a starý člověk potřebuje mít pocit osobní jistoty a spokojenosti, potřebuje někam patřit, tj. mít řádné místo v rodině i ve společnosti, pocítuje touhu mít rád a být také milován nebo alespoň kladně přijímán.*“¹²³ K celkové integraci své osobnosti pro docílení spokojeného života v rámci možností senioři potřebují co nejhleduplnější

¹²¹ Dosud srov. VYMĚTAL, J.; REZKOVÁ, V. Tamtéž, s. 70.

¹²² Srov. JEDLIČKA, V. Tamtéž, s. 13.

¹²³ Tamtéž, s. 12.

a nejvstřícnější přístup jak ze strany pečující rodiny nebo personálu zařízení sociálních služeb aj.

Evropská charta pacientů seniorů pro optimálního jednání se seniory doporučuje v bodě č. 2. pod názvem *Komunikace a informace*: „Starší občan může jako pacient očekávat: že bude považován zdravotníky za partnera a bude se podílet na všech rozhodováních, která se budou týkat jeho zdraví a péče o ně“ a dále: „že mu všichni členové ošetřujícího týmu budou naslouchat způsobem trpělivým, terapeutickým a vstřícným.“¹²⁴

I Haškovcová upozorňuje na důležitost neopomíjet laskavý přístup k seniorům a přiznává, že se pomáhajícím pracovníkům nedaří naplňovat citlivý, laskavý a důstojný přístup k seniorům, o které pečují.¹²⁵ Dle autorky je za všech okolností „... milé, jestliže se okolí k postiženému chová vstřícně, dává najevo solidaritu i osobní zájem a pomoc doprovází nejkrásnějším lidským gestem - úsměvem. Jenomže člověk, který se ocitl v domově důchodců, byl zasažen ve všech jistotách, ve své integritě. Přirozenou reakcí je beznaděj, smutek, zoufalství. To všechno mu úsměv profesionála nevyhradí. Teprve vztah, který je třeba právě oním úsměvem uvozen, může, je-li skutečně navázán, pomoci navrátit starému „přesazenému“ člověku pocit jistoty v integritě.“¹²⁶

„Vždyť lidé právem touží po tom, aby i ke starému a závislému člověku zachovávali ošetřující vstřícné postoje. Jenomže kladný a vstřícný postoj není nikomu, ani zdravotníkům, „shůry dán“. O ten je třeba cílevědomě usilovat.“¹²⁷

Kopřiva při dotazníkovém šetření pro personál v domovech důchodců získal na otázku: „Kdyby někdo Vám blízký se z nějakého důvodu ocitl v domově důchodců, jaké tři nejdůležitější schopnosti nebo vlastnosti jeho sester či ošetřovatelek byste mu přála?“ odpovědi 266 zdravotních sester a 107

¹²⁴ *Evropská charta pacientů seniorů*. Mezinárodní gerontologická asociace – Evropská oblast, Praha : ČGGS, 1999.

¹²⁵ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. Tamtéž, s. 13.

¹²⁶ Tamtéž, s. 201.

¹²⁷ Tamtéž, s. 314.

sociálních pracovníků (první údaj se týká sester a údaj v závorce sociálních pracovníků):

- 1) **náklonnost** (vlídnost, ochota, láska aj.)**64 % (62 %)**,
- 2) **trpělivost** (též klid, vyrovnanost aj.)**41 % (47 %)**,
- 3) **vcítění** (též porozumění, empatie aj.)**42 % (42 %)**,
- 4) **odbornost** (též profesionalita, znalosti aj.)**41 % (36 %)**.¹²⁸

Kopřiva poukazuje také na to, že atmosféra vytvářená pomáhajícím pracovníkem při interakci s klientem může klienta posilovat ale i srážet.

*Klient potřebuje (pomáhajícímu pracovníkovi) důvěřovat, cítit se bezpečný a přijímaný. Bez tohoto vztahového rámce se práce pomáhajícího stává jen výkonem svěřených pravomocí.*¹²⁹

Pichaud a Thareauová doporučují při práci se seniory, jejichž zpomalené reakce jsou důsledkem celkového zpomalení fungování organismu, aby se pomáhající pracovník při komunikaci přizpůsobil jejich rytmu.¹³⁰

Dle autorů v naslouchání druhému mohou bránit dvě situace, buď jsme-li u něho příliš blízko, nebo příliš daleko: „Při komunikaci je také třeba zaujmout co nejvhodnější pozici - být dostatečně blízko, abychom člověka ubezpečili svou blízkostí, a dostatečně daleko, abychom mu ponechali svobodný prostor.“¹³¹

Autoři poukazují na fakt, že příliš vzdálení jsme obrazně i tehdy, když si neuděláme dostatek času, který k rozhovoru senior potřebuje. „Ošetřující a pečovatelský personál si například všímá, že všichni jsou většinou na začátku služby (v domově důchodců nebo doma v rámci pečovatelské služby) pozornější, a tudíž jsou spíše starému člověku k dispozici, než ke konci služby, kdy jsou „upracovaní“. Jiní zase tvrdí, že na začátku „lítají“ (ze strachu, že všechno nestihnou včas), a na konci služby jim zbude chvilka na rozhovor. V obou případech by občasná úprava plánu práce těch, kdo o staré lidi pečují, mohla dát

¹²⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha : Portál, 2006, s. 15. ISBN 80-7367-181-6.

¹²⁹ Srov. tamtéž.

¹³⁰ Srov. PICHAUD, C.; THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Přel. A. Kozlíková. Praha : Portál, 1998, s. 84. Přel. z: *Vivre avec les personnes âgées*. ISBN 80-7178-184-3.

¹³¹ Tamtéž, s. 89.

těmto lidem možnost, že je alespoň v určitých chvílích někdo bude poslouchat. Také když o starého člověka pečují dva nebo více lidí současně, bývají mu příliš „vzdáleni“, mluví spolu a starý člověk zůstává stranou.“¹³²

V naší verbální komunikaci dáváme velkou váhu slovům. Dle statistik se při komunikaci vnímá obsah slov jen ze 7 %, intonace (která mluvu zabarvuje) ze 38 % a ostatní gesta (pozice, výraz obličeje) z 55 %.¹³³

Nejdůležitější a také nejobtížnější dle autorů: „... zůstává schopnost naslouchat a potom také komunikace beze slov: mlčení, pohled, dotyk.“¹³⁴

Součástí laskavého přístupu je podle mého názoru i pohlazení. Dle Pichauda a Thareauové: „Nejlidštější ctností dotyku je projevit blízkost, uklidnit, ubezpečit. Komunikace dotykem může být projevem lásky. Kolik starých lidí však nikdo ani neobejme?“¹³⁵

Dle Janečkové: „Důležitým nástrojem sociálního pracovníka v individuální práci s klientem seniorem je **rozhovor**.“¹³⁶

Venglářová uvádí ohledně komunikace se seniory: „Dobrá komunikace s pacientem či klientem se zdá být základem vztahu mezi pečujícím a příjemcem péče (...). Podle autorky více o pravdivosti sdělení vypoví tón pohledu, gesta či mimika než mluvené slovo. Kdo umí dobře naslouchat druhým, vždy sleduje i mimořečové signály. Tak dobře pozná, zda se ptát, pokračovat v hovoru či ustát, mlčet, zůstat či odejít. Autorka doporučuje pro příjemnou a jasnou komunikaci se seniory, aby se jim věci říkaly pravdivě a s citem, aby se respektoval styl jejich komunikace, tempo řeči a aby se používala slova, která přijímají a rozumí jim, což je podle Venglářové známkou profesionality. Dále je třeba brát v potaz, že senioři jsou ovlivněni jiným kulturním a historickým kontextem: „Je nutné pamatovat

¹³² Dosud srov. tamtéž, s. 84-85.

¹³³ Srov. tamtéž, s. 88.

¹³⁴ Srov. tamtéž, s. 89.

¹³⁵ Tamtéž, s. 88.

¹³⁶ JANEČKOVÁ, H. Sociální práce se starými lidmi. In MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ J. *Sociální práce v praxi*. Praha : Portál, 2005, s. 170. ISBN 80-7367-002-X.

*na fakt, že většina seniorů je věřících. Mnoho z nich zažilo vykání rodičům. Nebylo běžné používání vulgarizmů. Z druhé strany nás může zaskočit situace, kdy člověk v úctyhodném stáří používá nadávky, překračuje společenské hranice. Ne vždy je to vlivem onemocnění (...). Starší lidé obvykle mluví pomaleji. Zvláště při únavě, větším nároku na soustředění nebo ve stresu. Je nutné ponechat jim dostatek času na promyšlení odpovědi.*¹³⁷

Ze své několikaleté praxe dobrovolníka i profesního pracovníka v přímé péči se seniory mohu potvrdit zmíněné a zdůraznit, že nejčastěji seniory trápilo, že jim schází ze strany pečujících pracovníků laskavý a trpělivý přístup a více času pro komunikaci s nimi. Sám ze zkušenosti ale vím, jak obtížné je při náročném provozu zařízení sociální péče věnovat seniorům dostatek času na komunikaci podle jejich potřeby a být přitom ještě laskavý a trpělivý.

Je třeba zachovat laskavou tvář i v problematických situacích v jednání se seniory. „*Podpora dobré komunikace spočívá především v ochotě **naslouchat**. Lidé jsou velmi citliví na náš zájem. Pokud budou mít pocit, že neposloucháme nebo jen tak předstíráme zájem, ztrácí chuť pokračovat. Naslouchání se projeví v rovině neverbální, a to mírným náklonem směrem k vypravěči, nabídkou očního kontaktu, klidným postojem či posazením. Verbálně podpoříme klienta vhodnými dotazy k tématu, **parafrázováním**, **reflexemi** jeho sdělení. Vyjadřujeme pochopení, neodsuzujeme klientova rozhodnutí. Dodržujeme tak princip **autonomie** klienta.*“¹³⁸

Laskavý přístup je hodně širokým pojmem (viz podkapitola 2.1) a spíše se dá říci, že autoři používají v literatuře různé synonymní pojmy, kterými vyjadřují totéž. Nejčastějším vyjádřením laskavého přístupu je v odborné literatuře pojem „být vstřícný“. Sám vnímám laskavý přístup vůči seniorům jako přátelský přístup v empatii a jednání s trpělivou láskou.

¹³⁷ Dosud srov. VENGLÁŘOVÁ, M. Tamtéž, s. 74.

¹³⁸ Tamtéž, s. 77-78.

Závěr

Prvním cílem práce bylo popsat stárnutí a stáří (pojem periodizace stáří) se zaměřením na psychické a sociální aspekty. Druhým cílem bylo popsat laskavý přístup jako takový, popsat laskavý přístup v Bibli a křesťanskou lásku a dále poukázat na osobnosti z historie, jež laskavý přístup uplatňovaly. Třetím cílem bylo popsat laskavý přístup v sociální práci, v kontextu psychoterapie a jeho důležitost laskavého přístupu v péči o seniory. Domnívám se, že cíle práce byly splněny.

Z práce vyplynulo, že laskavý přístup je hodně širokým pojmem a dá se říci, že jsou v literatuře používány různé synonymní pojmy, kterými autoři vyjadřují totéž. Nejčastějším vyjádřením laskavého přístupu je v odborné literatuře pojem „být vstřícný“.

Domnívám se, že laskavý přístup je nejvhodnějším postojem, jaký může pečující vůči seniorům mít, neboť vede ke vzájemné důvěře, snadnější komunikaci a tím k integraci osobnosti seniora, což posiluje jeho autonomii a tedy důstojné prožívání stáří.

Bakalářskou práci lze využít k celostnějšímu pochopení významu laskavého přístupu a jeho důležitosti v péči o seniory. Přínosem práce je popsání laskavého přístupu z pohledu křesťanství, psychoterapie a sociální práce, což může být užitečné zvláště pro ty, kteří o osoby vyššího věku pečují. Pro zainteresované může být práce zajímavá v poskytnutí přehledu osobností, které v Katolické církvi prosluly laskavým přístupem nejen ve službě potřebným.

Do budoucna by bylo zajímavé práci rozšířit o praktický výzkum zjišťující, zda pracovníci v sociálních službách skutečně laskavý přístup v péči o seniory uplatňují.

Seznam literatury

- ALBERTI, P. *Světec Don Bosko*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1999. ISBN 80-7266-015-2.
- ALLEGRI, R. *Matka chudých*. Přel. I. Hlaváčová. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996. 117 s. Přel. z: TERESA DEI POVERI. ISBN 80-7192-141-6.
- AUGUSTINUS, A. *Vyznání*. Přel. M. Levý. 3. vyd. Praha : Evangelické nakladatelství, 1992. 562 s. ISBN 80-7017-480-3. Přel. z: Confessiones.
- BENEDIKT XVI. *ENCYKLIKA DEUS CARITAS EST*. Přel. C.V. Pospíšil. Praha : PAULÍNKY, 2006. 63 s. ISBN 80-86949-03-6.
- Bible* (podle ekumenického vydání z roku 1985). 2. katolické vyd. Praha : Zvon, 1991. ISBN 80-7113-009-5.
- BIBLIA SACRA : IUXTA VULGATAM VERSIONEM*. 4. vyd. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 1994. 1980 s. ISBN 3-438-05303-9.
- COSTE, P. (vyd.) *SAINT VINCENT DE PAUL, CONFÉRENCES AUX FILLES DE LA CHARITÉ : TOME X*. Paris : Librairie Lecoffre, J. Gabalda, 1920-1925.
- COSTE, P. (vyd.) *SAINT VINCENT DE PAUL, ENTRETIENS AUX MISSIONNAIRES : TOME XII*. Paris : Librairie Lecoffre, J. Gabalda, 1920-1925.
- ČERMÁKOVÁ, K.; JOHNOVÁ, M. *ZAVÁDĚNÍ STANDARDŮ KVALITY SOCIÁLNÍCH SLUŽEB DO PRAXE : Průvodce poskytovatele*. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2002. 112 s. ISBN 80-86552-45-4.
- DOLEŽAL, J. *Východiska a cíle charitativně-diaconické práce se seniory*, in: SOCIÁLNÍ PRÁCE/SOCIÁLNA PRÁCA. 2004, č. 3, s. 93. ISSN 1213-624.
- DOUGLAS, J. D. (ed.) et al. *Nový biblický slovník*. Přel. A. Koželuhová, H. Nezbedová, B. Procházka et al. Praha : Návrat domů, 1996. 1243 s. Přel. z: New Bible Dictionary. ISBN 80-85495-65-1.
- ERIKSON, E. H. *Dětství a společnost*. Přel. J. Valeška. Praha : Argo, 2002. 387 s. Přel. z: Childhood and society. ISBN 80-7203-380-8.

- ERIKSON, J. M. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Přel. J. Šimek. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 128 s. Přel. z: *The Life Cycle Completed*. ISBN 80-7106-291-X.
- Evropská charta pacientů seniorů*. Mezinárodní gerontologická asociace – Evropská oblast, Praha : ČGGS, 1999.
- Františkánské prameny I*. Přel. C. V. Pospíšil. Olomouc : Maticе cyrilometodějská, 2001. 994 s. ISBN 80-7266-073-X.
- GREEN, J. *Bratr František*. Přel. A. Janoušková. Brno : Cesta, 1992. 383 s. Přel. z: *Frère François*. ISBN 80-85319-15-2.
- HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha : Portál, 2004. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha : Panorama, 1990. 407 s. ISBN 80-7038-158-2.
- HRDÁ, J. *Osobní asistence, poradenství a zprostředkování*. Praha : Asociace poraden pro zdravotně postižené, 2006. 77 s. ISBN 80-239-6415-1.
- HÝŽA, A. Vlídnotь jako dar Ducha Svatého. *FARNÍ VĚSTNÍK*, 2004, roč. XV., č. 11.
- JAFFÉ, A. (vyd.). *Vzpomínky, sny, myšlenky C.G. Junga*. Přel. K. Plocek. Brno : Atlantis, 1998. 400 s. Přel. z: *Erinnerungen, Träume, Gedanken von C. G. Jung*. ISBN 80-7108-178-7.
- JANEČKOVÁ, H. Sociální práce se starými lidmi. In MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ J., *Sociální práce v praxi*. Praha : Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
- JEDLIČKA, V. *Praktická gerontologie : určeno pro zdravotní sestry pracovně zaměřené na nemocné osoby vyššího věku*. 2. přeprac. vyd. Brno : Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1991. 182 s. ISBN 80-7013-109-8.
- JUNG, C. G. *Analytická psychologie : její teorie a praxe*. Přel. K. Lukášová-Černá; K. Plocek. 2. vyd. Praha : Academia, 1993, 205 s. Přel. z: *Analytical Psychology: its Theory and Practice*. ISBN 80-200-0480-7.

- JUNG, C. G. *Člověk a duše*. Přel. K. Plocek, A. Bernášková, L. Běťák, J. aj. Praha : ACADEMIA, 1995. 277 s. Přel. z: Mensch und Seele. ISBN 80-200-0543-9.
- JUNG, C. G. *Duše moderního člověka*. Přel. K. Plocek. Brno : Atlantis : 1994. 380 s. ISBN 80-7108-087-X.
- KALVACH, Z.; ZADÁK, Z.; JIRÁK, R. et al. *GERIATRIE A GERONTOLOGIE*. Praha : Grada, 2004. 864 s. ISBN 80-247-0548-6.
- Katechismus Katolické církve*. Přel. J. Kolář SJ. Praha : Zvon, 1995. 793 s. Přel. z: Catéchisme de l'Église catholique. ISBN 80-7113-132-6.
- KNAPPOVÁ, M. *Jak se bude Vaše dítě jmenovat?* Praha : Academia, 1996. 358 s. ISBN 80-200-0591-9.
- Kol. autorů. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd. Praha : Academia, 1994. 647 s. ISBN 80-200-0493-9.
- KOPECKÝ, J. *Výchovná metoda svatého Jana Boska*. 66 s.
- KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha : Portál, 2006. 147 s. ISBN 80-7367-181-6.
- La Bible de Jérusalem*. Paris : Desclée de Brouwer, 2000. 2175 s. ISBN 2-220-04754-7.
- LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- MEZZADRI, L. *Putovat' s modlitbou a s láskou*. Přel. M. Pivovarčiová. Bratislava : Charis, 2002. 111 s. Přel. z: PELEGRINI NELLA PREGHIERA PELEGRINI NELLA CARITA. ISBN 80-88743-47-8.
- Novum Testamentum Graece et Latine*. 27. vyd. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 1993. 810 s. ISBN 3-438-05401-9.
- PICHAUD, C.; THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi*. Přel. A. Kozlíková. Praha : Portál, 1998. 160 s. Přel. z: Vivre avec les personnes âgées. ISBN 80-7178-184-3.
- POSPÍŠIL, C. V. *Teologie služby*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. 214 s. ISBN 80-7192-748-1.

- RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. Brno : PETROV, 1991. 256 s. Přel. z: Einführung in das Christentum. ISBN 80-85247-13-5.
- ŘEZNÍČEK, I. *METODY SOCIÁLNÍ PRÁCE*. Praha : SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 1994. 75 s. ISBN 80-85850-00-1.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2006. 390 s. ISBN 80-7367-124-7.
- Salesiáni dnes*. SALESIÁNI DONA BOSKA, 2008. 31 s.
- SALESKÝ, F. *Úvod do zbožného života*. Přel. O. Radina. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2003. 271 s. ISBN 80-7192-686-8.
- SCHAUBER, V.; SCHINDLER, H. M. *ROK SE SVATÝMI*. Přel. V. Pola, T. Brichtová. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1995. 702 s. Přel. z: Heilige und Namenspatrone.
- ŠLESINGER, M. *RUDIMENTA LINGVAE LATINAE : ZÁKLADY LATINSKÉHO JAZYKA*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 1999. 208 s. ISBN 80-7184-519-1.
- ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. 2. vyd. Praha : SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2005. 128 s. ISBN 80-86429-36-9.
- VÁGNEROVÁ, M. *VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE II. : dospělostí a stáří*. Praha : Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory*. Praha : Grada, 2007. 96 s. ISBN 978-80-247-2170-5.
- VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha : Portál, 2000. 263 s. ISBN 80-7178-291-2.
- VYMĚTAL, J.; REZKOVÁ, V. *Rogersovský přístup k dospělým a dětem*. Praha : Portál, 2001. 236 s. ISBN 80-7178-561-X.

Internetové odkazy

- BALLESTER, J. M. Discurso sobre la Suma Teológica de Santo Tomas de Aquino : La virtud de la afabilidad. *Sitio Web del Padre Jesús Martí Ballester* [online]. 2008 [cit. 2008-06-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.autorescatolicos.org/jesumartiballesterlavirtuddelaa.htm>>.
- D'ASSISI, F. TESTAMENTO DI FRANCESCO D'ASSISI. *Giovani Ofm Napoli*. [online]. 2008 [cit. 2008-05-05]. Dostupné na WWW: <http://www.giovaniofmnapoli.it/teka/biblo/006_scritti-testamento.pdf>.
- DIEBOLD, É. Principaux aspects de la dévotion eucharistique selon Saint Vincent de Paul. *Famille vincentienne* [online]. 2008 [cit. 2008-04-27]. Dostupné na WWW: <http://www.famvin.org/fr/PROVISOIRES/SV_Eucha_Diebold.htm>.
- Papež: Matka Tereza kráčí po vašem boku na cestě lásky. *Rádio Vaticana* [online]. 20. 10. 2003 [cit. 2008-05-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=101>>.
- Salve regina. *Wikipedie* [online]. 2008 [cit. 2008-04-25]. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Salve_regina>.

Seznam použitých zkratek

a.	z latinského articulus - článek
č.	číslo
hebr.	hebrejsky
lat.	latinsky, (z lat. - z latinského jazyka)
pozn.	poznámka
přel.	přeložil, přeloženo
q.	z latinského questio - otázka
srov.	srovnej
SZ	Starý zákon
v pozn.	v poznámce
vyd.	vydavatel

Bible - Starý zákon

Gn	První Mojžíšova (Genesis)
Ex	Druhá Mojžíšova (Exodus)
Lv	Třetí Mojžíšova (Leviticus)
Dt	Pátá Mojžíšova (Deuteronomium)
Jb	Jób
Ž	Žalmy
Př	Příslloví
Kaz	Kazatel
Iz	Izajáš
Eclo	zkratka biblické knihy Sírachovec (protestanté jí uznávají jen jako deuterokanonickou), dle P. Cypriána Suchánka OP se kromě názvu Moudrost Ježíše Siracha nazývala také Ecclesiasticus (oproti Ecclesiastes - Kazatel)
Sír	Sírachovec

Bible - Nový zákon

Mt	Matouš
Mk	Marek
L	Lukáš (Doležal použil tvar Lk)
J	Jan
1 K	První list Korintským
Ga	Galatským
Ef	Efezským
F	Filipským
Ko	Koloským
1 Tm	První list Timoteovi
2 Tm	Druhý list Timoteovi
Tit	viz Tt
Jk	List Jakubův
1 J	První list Janův

ABSTRAKT

ČERNÝ, P. *Důležitost laskavého přístupu v péči o seniory*. České Budějovice 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce L. Motlová.

Klíčové pojmy: stárnutí, stáří, senioři, sociální práce, komunikace, laskavý přístup, laskavost.

Práce se zabývá důležitostí laskavého přístupu v péči o seniory. V první části se věnuje problematice stárnutí a stáří, periodizaci stáří, psychickým a sociálním aspektům stáří a stáří v Bibli. Druhá část se zaměřuje na pojem „laskavý přístup“, laskavý přístup v Bibli a křesťanskou lásku i osobnosti Katolické církve, které laskavostí prosluly. Třetí část se pak věnuje laskavému přístupu v perspektivě sociální práce, psychoterapie a důležitosti laskavého přístupu v péči o seniory. Laskavý přístup v péči o všechny potřebné vychází z křesťanské lásky (agapé, caritas), je důležitým terapeutickým nástrojem rogersovské psychoterapie a tím i významný v sociální práci, zvláště v sociální práci se seniory.

Abstract

Importance of kind approach in care of seniors.

Key terms: ageing, old age, seniors, social work, communication, kind approach, kindness.

The work deals with a kind approach in the care of seniors. The first part of the work addresses issues such as ageing and old age, division of old age, psychic and social aspects of old age and old age in the Bible. The second part defines the concept of „kind approach“ and demonstrates such a kind approach on the examples from the Bible and personalities of Christian charity and the Catholic Church, who became known by their kind approach. The third part discusses the kind approach in perspective of social work, of psychotherapy and importance of kind approach in the care of seniors.

The kind approach in the care of all those in need stems from Christian love (agapé, caritas), it is also an important therapeutic instrument of Rogers' psychotherapy and in this meaning relevant in social work, especially in social work with seniors.